

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Башкортостан

МКУ Управление образования муниципального района

Мелеузовский район Республики Башкортостан

МОБУ СОШ д. Сарышево

РАССМОТРЕНО

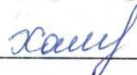
Руководитель ШМО

Итяшева Ф.Ф.
Протокол №1 от
«30» 08.2024 г.

СОГЛАСОВАНО

Замдиректора по УР

Ханнанова А.Р.
Протокол № 1 от
«30» 08.2024 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор школы

Кильдебаяев С.Г.
Приказа № 249
от «02» 09.2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

(ID 5808192)

учебного предмета

«Литературное чтение на родном языке»

для обучающихся 1 – 4 классов

Сарышево 2024

ЙӨКМӨТКЕҢЕ

АҢЛАТМАЛЫ ЯЗЫУ.....

«Туған (башкорт) телдә әзәби укыу» укыу предметына дәйөм характеристика.....

«Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметының максаты һәм
бурыстары.....

«Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметының программаһының төп
йөкмөткә һызығы.....

«Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметының укыу планындағы
урыны.....

«ТУҒАН (БАШКОРТ) ТЕЛЕНДӘ ӘЗӘБИ УКЫУ» УКЫУ ПРЕДМЕТЫНЫҢ
ЙӨКМӨТКЕҢЕ

1-се класс

2-се класс

3-сө класс

4-се класс

«ТУҒАН (БАШКОРТ) ТЕЛЕНДӘ ӘЗӘБИ УКЫУ» УКЫУ ПРЕДМЕТЫН
ҮЗЛӘШТЕРЕҮЗЕҢ ПЛАНЛАШТЫРЫЛҒАН ҺӨЗӨМТӨЛӨРЕ.....

Шәхси һөзөмтәләр.....

Метапредмет һөзөмтәләр.....

Предмет һөзөмтәләре.....

1-се класс

2-се класс

3-сө класс

4-се класс

ТЕМАТИК ПЛАНЛАШТЫРЫУ

1-се класс

2-се класс

3-сө класс

4-се класс

КУШЫМТАЛАР

АҢЛАТМА ЯЗЫУ

Башланғыс дөйөм белем биреүзең 1-4 кластары өсөн «Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметының өлгө эш программаһы (артабан – Программа) һәр укыу йылына предметтың йөкмәткеһен, укытыузың төп методик стратегияларын, «Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметы алымдары аша укыусыларзы тәрбиәләү юлдарын билдәләй.

Программаның норматив базаһы:

- Рәсәй Федерацияһының конституцияһы;
- «Рәсәй Федерацияһында мәғариф тураһында» Федераль законы (29.12.2012, №273-ФЗ);
- «Рәсәй халыктары телдәре тураһында» Рәсәй Федерацияһы законы (үзгәреш һәм өстәлмәләр менән) (25.10.1991 №1807-1);
- Башланғыс дөйөм белем биреүзең Федераль дәүләт белем биреү стандарттары (Рәсәй Федерацияһының мәғариф министрлығы тарафынан 31.05.2021 расланған, № 286);
- Башланғыс дөйөм белем биреүзең өлгө төп белем биреү программалары (дөйөм белем биреү буйынса федераль укытыу-методик берләшмәһе карары менән расланған, протокол № 1/22 18.03.2022);
- Өлгө тәрбиә программалары(дөйөм белем биреү буйынса федераль укытыу-методик берләшмәһе карары менән расланған, протокол № 3/22 23.06.2022).

Программа нигезендә федераль дәүләт белем биреү стандарттарының методологияһын тәшкит иткән системалы эшмәкәрлек карашы ята.

Программа йөкмәткеһе системалы эшмәкәрлек принцибына ярашлы төзөлгән һәм федераль дәүләт белем биреү стандарттарының «Туған телдә әзәби укыу» предмет өлкәһенә каралған башланғыс дөйөм белем биреү программаны үзләтерәү һөҙөмтәләренә ирешәүгә йүнәлтелгән.

Программа башкорт телендә аралашкан һәм үз телен белгән укыусылар өсөн төзөлгән. Дәрәслек һәм эш программаһын төзөүсә авторзар укыу материалының күләмен һәм йөкмәткеһен киңәйтә, балаларзы үстәрәү һәи тәрбиәләүгә булышлык иткән эш төрҙәрән тәкдим итә ала.

Эш программаһын тормошка ашырыуза белем биреү ойошмаһы һәр төрлө белем биреү технологияларын, электрон укытыу сараларын, дистанцион укытыу ресурстарын кулланыу хокуғына эйә. Шулай ук Программаны үзләштереүзә модуль принцибы ла кулланылырға мөмкин.

Укыусыларзың белемгә ихтыяжын һәм кызыкһыныуҙарын кәнәғәтләндереү максатында үзләштерелә торған программа сиктәрәндә мәғариф ойошмаларының локаль акттарында каралған тәртиптә индивидуаль укыу, шул иҫәптән тизләтелгән укытыу пландары эшләнеү мөмкинлегә лә күз уңында тотолалар.

Программа йөкмәткеһе дәрестән тыш эшмәкәрлектә лә тормошка ашырыла ала: предмет азналыктары, экскурсиялар, мәктәп кимәлендәге тематик саралар, конкурстар һ.б.

«Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметына дөйөм характеристика

Туған әзәбиәт – тормошто танып-белеүзәң үзәнсәлеклә ысулы, төп милли-мәҙәни киммәт һәм донъя мәҙәниәте күренешә, әхлак һәм традицияларзы һаклау һәм тапшырыу сараһы.

Туған (башкорт) телендә әзәби укыу – башланғыс класс укыусыларын әзерләү системаһында мөһим предметтарзың береһе, сөнки ул укыусыларзың донъяны позитив һәм тулайым кабул итеүенә, әхлак һәм яуаплы үзәң тәрбиәләүгә булышлык итә.

Шулай ук предмет саралары ярзамында укыусыларзың функциональ грамоталылығы формалаша. Туған (башкорт) телендә әзәби укыу курсың уңышлы үзләштереү, туған тел, рус теле һәм рус телендә әзәби укыу менән предмет-ара бәйләнешән һәм шулай ук «Туған (башкорт) әзәбиәте (5-9-сы кластар)» дисциплинаһы менән бәйләнештә иҫәпкә алып, башланғыс белем биреүзәң башка предметтарзы һөҙөмтәлә өйрәнеүгә булышлык итә.

Башланғыс белем биреү кимәлендә туған әзәбиәттә өйрәнеү динамик укыузың дөйөм укыу күнекмәһән һәм текст, мәғлүмәт менән эшләй белеү һәләтән формалаштыра, шулай укыусының күзәтә, сағыштыра, анализлай, эшләнеү эштәре процесында укыу материалың дөйөмләштерә белеүзәрәндә сағылыш тапкан психик функцияларын (телмәр, фекерләү, хәтер, иғтибар һ.б.) үстерә.

«Туған (башкорт) теленән әзәби укыу» курсы нигезендә башкорт әзәбиәтенен милли мәзәниәттәр өсөн берзәм киммәттәр системаһы коды булыу идеяһы ята. Әзәбиәт ул киммәттәрҙе һаклау ғына түгел, үсеп килеүсә быуынға тапшырыу, бала аңында бөгөнгө менән киләсәкте бәйләп тороусы сара ла булып тора.

Укыу предметы йөкмәткәһенә башкорт теленә тәржемә ителгән Рәсәй һәм сит ил әзәбиәте индерелгән. Улар араһында рус классиктары А.С.Пушкин, Л.Н.Толстой, А.П.Чехов, Н.А.Некрасов һәм билдәле балалар языусылары В.А.Осеева, В.В.Бианки әсәрҙәре айырым урын алып тора.

Бынан тыш «Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» өлгө программаһының материалы укыусыларҙы донъя фольклоры (украин, татар, дағыстан, рус, һинд, япон, халык әкиәттәре); рус әзәбиәте әсәрҙәре (М.Пришвин, С.Михалков, П.Синявский, В.Маяковский һ.б); сит ил әзәбиәте әсәрҙәре (Э.Хемингуэй, О.Уайльд, бер туған Гриммдар, Ш.Перро һ.б.) менән таныштырыуға йүнәлтелгән.

Үрҙә һанап үтелгән текстар балаларға гражданлык, патриотик, әхлак, хезмәт, экологик тәрбиә биреүҙе максат итеп куя, әзәбиәтте милли һәм донъяуи мәзәни күренеш итеп күзалларға мөмкинлек бирә.

«Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметының максаты һәм бурыстары

«Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметының максаты – башкорт телендә дөрөс, аңлы, йүгерек һәм тасуири укырға өйрәтәү; телмәр эшмәкәрлеген үстәрәү; әхлак нормаларын формалаштырыу һәм туған мәзәниәтебезҙың мөһим өлөшө булған әзәбиәткә үзенсәлектә караш тәрбиәләү.

«Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» укыу предметының бурыстары:

- әзәби укыу материалы аша танып белеү һәләтлектәрән һәм төрлө текстарҙың йөкмәткәһен һәм үзенсәлектәрн аңлау, баһалау, анализлау;
- тарихи-мәзәни, әхлак, эстетик киммәттәр сығанағы булған әзәбиәткә кызыкһыныу уятыу;
- башкорт әзәбиәте әсәрҙәрән өйрәнеү нигезендә туған (башкорт) теленән әзәби-эстетик мөмкинлектәре тураһында белемдәрән тулыландырыу;

– телмәр эшмәкәрлегенең бөтә төрҙәрен дә үстөрөү, укылған әсәрҙәр теманы буйынса телдән һәм язма фекерҙәр формалаштырыу тәжрибәһе булдырыу.

«Туған (башкорт) телендә әҙәби укыу» укыу предметының өлгө программаһының төп йөкмәтке һызығы

Программала укыу предметының йөкмәткеһе түбәндәге бүлектәрҙән тора: «Мин укый беләм!» (1-се ласс), «Укы, уйла, фекерлә!» (2-се класс), «Белем көнө» (3-сө класс), «Мәктәбем – тууған йортом» (4-се класс). Был бүлектәргә башкорт классиктарының һәм заман языусыларының әсәрҙәре индерелгән.

Балаларҙа гражданлык һәм патриот сифаттары тәрбиәләүгә булышлыҡ иткән әсәрҙәргә айырым урын бирелгән. Бындай әсәрҙәр «Күңел матурлығы һәм матур ғәзәттәр иленә сәйәхәт» (1-се класс), «Тууған ерем, тууған йортом – күңелем нуры» (2-се класс), «Минең йортом, минең илем, минең халкым – минең киләсәгем» (3-сө класс), «Тууған илендең тарихын бел!» (4-се класс) бүлектәрендә бирелгән. Әсәрҙәрҙең йөкмәткеһе Тууған ил, тууған ер, тууған ер байлығы, ата-бабаларыбыз мирасы һ.б. төшөнсәләрен аса. Шулай итеп, Программала әҙәби әсәрҙәргә һайлап алыуҙың төп принцибы текстарҙың Тууған илгә һөйөү һәм уның байлығына һаҡсыл караш тәрбиәләү йүнәлешле булыуы тора.

Әхлаҡ сифаттарын формалаштырыуға ла Программала зур иғтибар бирелә. Бындай йүнәлешле текстар «Әзәп төбө – матур ғәзәт» (2-се класс), «Башкарган эштәр һүҙҙәргә карағанда күберәк һөйләй» (3-сө класс), «Дуслықтың кәҙерен бел!» (4-се класс) бүлектәрендә урын алған. Улар балаларҙы кешенең эске донъяһын таный белергә кызыкһындыра, тормош киммәттәре һәм тиһтерҙәре менән аралашыуға мораль-әхлаҡ кағизәләре тураһында уйланырға мәжбүр итә. Әсәрҙәр балаларҙың йәш үзенсәлектәренә тап килерлек, уларҙың психологик үзенсәлектәрен иһәпкә алып һайланған.

Балаларҙа сәләмәт тормошҡа карата ыңғай караш формалаштырған һәм хезмәт тәрбиәһен сағылдырған «Әсәйҙәр һәм кескәйҙәр» (1-се класс), «Байлык, муллык, именлек – һыкыш хезмәт емеше» (2-се класс), «Кешене хезмәт бизәй» (4-се класс) бүлектәренә индерелгән әсәрҙәр мөһим урын биләй.

Программаға индерелгән әсәр геройҙарының күбеһе – кесе йәштәге мәктәп балаларының тиһтерҙәре, улар кабул итеү аша укыусылар үҙҙәре өсөн мотлак булған

мәзәни-тарихи төшөнсәләрҙе аса, үзләштерә. Шулай уҡ Программала балалыҡ донъяһын төрлө дәүерҙәрҙә асқан, уларҙың үсеш юлын, характеры сынығыуы һәм әхлаҡ йүнәлештәре формалаштырыуы күрһәتكән әсәрҙәр индерелгән. Һайлап алынған әсәрҙәр балаларға тиҫтерҙәре күзлегенән башкорт әҙәбиәтен төрлө тарихи дәүерҙәрҙә үзләштерергә мөмкинлек бирә. Бынан тыш, Программала хәҙерге әҙәбиәт әсәрҙәренә лә ярайһы урын бирелгән, был әсәрҙәрҙың йөкмәткеһе заман балаларына яҡын һәм аңлайышлы.

Региондың милли-мәзәни үзенсәлектәрен иҫәпкә алып, уҡытыусылар яҡташ яҙыусыларының әсәрҙәрен дә индерә ала.

«Туған (башкорт) телендә әҙәби уҡыу» уҡыу предметының уҡыу планындағы урыны

Федераль дәүләт белем биреү стандарттарына ярашлы рәүештә «Туған (башкорт) телендә әҙәби уҡыу» уҡыу предметы «Туған тел һәм туған телдә әҙәби уҡыу» предмет өлкәһенә инә һәм мотлак өйрәнелергә тейеш предмет булып иҫәпләнә.

Системалы курс буларак, туған (башкорт) телдә әҙәби уҡыу 1-се класта, «Әлифба» дәреслегә буйынса «Грамотаға өйрәтеү» курсы тамамланғас, башлана.

Уҡытыу башкорт телендә алып барылған белем биреү ойошмаларында предметты өйрәнеүгә 1-се класта – 17 сәғәт (азнаға 1 сәғәттән 17 азна), 2-се класта – 34 сәғәт (азнаға 1 сәғәттән 34 азна), 3-сө класта – 34 сәғәт (азнаға 1 сәғәттән 34 азна), 4-се класта 34 сәғәт (азнаға 1 сәғәттән 34 азна) бирелә.

Шулай итеп, дүрт йыл өйрәнеүгә 1-4 –се кластарҙа дөйөм сәғәттәр һаны 119 сәғәт тәшкил итә.

«ТУҒАН (БАШКОРТ) ТЕЛЕНДӘ ӘЗӘБИ УҚЫУ» УҚЫУ ПРЕДМЕТЫНЫҢ ЙӨКМӨТКЕҘЕ

1-се класс

1-се бүлек «Мин уҡый беләм»

Д. Талхина. «Китап» шиғыры. М. Дилмөхәмәтов. «Белгем килә!». Н. Грахов. «Ни өсөн?». Ш. Бабич. «Әй, китап!». Художестволы әсәр. Жанр. Шиғри әсәр. Уның

темаһы һәм исеме. Төп фекер. Шиғыр юлдары. Дүрт юллыктар. Китап - белем, мәғлүмәт алыу, укыусының шәхесен үстөрөү сығанағы.

2-се бүлек «Әкиәт укырға яратам»

«Шалқан» рус халык әкиәте (К. Иванов тәржемәһе). Ж.Кейекбаев. «Айыу ниңә койрокһоз» әкиәте. «Башак» украин халык әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). Л. Толстой. «Тейен менән бүре» әкиәте (Ш.Насиров тәржемәһе).

Әкиәт әзәби жанр буларак кабул ителә. Уның темаһы (исеме). Халык әкиәте төрөн билдәләү (хайуандар тураһында, көнкүреш, тылсымлы). Әсәр геройзари (ыңғай, кире). Уларзың кылыктарын баһалау. Әкиәттең төп фекере.

3-сө бүлек «Атай – ғаилә башлығы»

Ф. Сынбулатова. «Атай – ғаилә башлығы» хикәйәһе. Р. Хәйри. «Атай менән һөйләшеү» хикәйәһе. Л. Толстой. «Атай менән улдар» хикәйәһе (Ш.Насиров тәржемәһе). Башкорт халык әкиәте «Кем байырак?»

Хикәйә әзәби жанр буларак бирелә. Тексттың йөкмәткеһе. Хикәйәнең мәғәнәүи өлөштәре. Абзац. Абзацтың төп фекере. Әкиәттең исеме. Әсәр йөкмәткеһенен төп фекерен асқан төп һүззәр. Әсәргә иллюстрациялар. Геройзар, уларзың кылыктары. Әсәрҙең тәрбиәүи әһәмиәте. Атай – ғаилә башлығы, туйындырыусы. Ғаилә киммәттәренә ихтирам тәрбиәләү.

4-се бүлек «Әсәйзәр һәм кескәйзәр»

Л. Толстой. «Иң-иң матуры» (Ш.Насиров тәржемәһе) хикәйәһе. Н. Исәнбәт. «Иң матур һүз» шиғыры. Татар халык әкиәте «Өс кыз». Ф. Ғөбәйзуллина. «Минен әсәйем кем?». В. Осеева. «Улдар» хикәйәһе (тәржемәсәһе билдәһез). Е. Пермьяк. «Ете кат үлсә, бер кат киҫ» әкиәте (М. Игебаева тәржемәһе).

Бүлектең төп темалары - әсәнең үз балаһына һөйөүе һәм баланың әсәһенә һөйөүе. Әсәр башының мәғәнәһе. Һөйләмдәр, текст мәғәнәһе һалынған текст фрагменты. Әсәр геройзари.

5-се бүлек «Күңел һәм кылыктар матурлығы иленә сәйәхәт»

Н. Игезйәнова. «Бәхәс» хикәйәһе. Р. Ниғмәтуллин. «Тәрбиәһез өйрәк бәпкәһе» әкиәте. Б. Байым. «Ак тағмалы кыз» хикәйәһе.

Тыуған як тәбиғәтенең матурлығын, тирә-як мөхит күренештәрен

тасуирлаусы, шулай ук кешелек мөнәсәбәттәренә, кылыктарының матурлығын һүрәтләүсә хикәйәләр. Кешенә тышкы һәм эске матурлығы. Акылы, кылығы һәм тышкы киәфәте - кешенә эске һәм тышкы матурлығы индикаторлары. Тема һәм текстның төп фекере. Әсәрҙең авторы һәм геройы. Авторҙың геройға мөнәсәбәте. Укыусыларҙың геройға мөнәсәбәте.

2-се класс

1-се бүлек «Укы, уйлан, фекер йөрөт!»

Ф. Туғызбаева. «Мин - укыусы» шиғыры. М. Ғәли. «Укы, эшлә, акыл йый». З. Күскилдина «Канатһыз турғай» әкиәте.

Әсәр. Шиғри әсәрҙең исеме. Шиғри әсәрҙең (рифма, ритм) үзенсәлектәре. Әкиәт, уның сюжет һыпаттары. Әкиәт мәғәнәһе. Китап - белем, мәғлүмәт алыу сығанағы.

2-се бүлек «Халык ижады ынйылары»

Бишек йырлары. Б. Искужин. «Әшкәк-бәшкәк» халык уйыны. «Ак тирәк, күк тирәк» халык уйыны. Бармак уйындары. Такмактар.

Фольклорҙың бәләкәй жанрлары: бишек йырлары, такмактар, халык уйындары. Бәләкәй фольклор жанрындағы әсәрҙәрҙең уйы. Әсәрҙең сюжет йөкмәткәһе. Халык ижадының тәғәйенләнеш һәм уның тәрбиәүи әһәмиәте

3-сө бүлек «Әкиәт укырға яратам!»

Башкорт халык әкиәте «Төлкө менән әтәс». Дағыстан халык әкиәте «Батыр малай» (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). М. Пришвин. «Ак муйынсаҡ» хикәйәһе (тәржемәһе билдәһеҙ). С. Михалков. «Һөзөшкөм килә» хикәйәһе (Ш. Биккол тәржемәһе). «Төлкө менән кәзә тәкәһе» рус халык әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе).

Тема һәм әкиәт геройлары. Текстның мәғәнәһи өлөштәре. Һәр бүлектәң башы, төп өлөшө, азағы, үзенсәлектәре. Мәғәнәүи өлөштәрҙең микротемалары. Вакиға урыны, вақыты, тирә-яҡ мөхит.

4-се бүлек «Яраткан шиғырҙарым»

Ф. Туғызбаева. «Әсәйем кулдары» шиғыры. А. Игебаев. «Өйрәнгән ул әзергә», «Тыуған яҡ» шиғырҙарын тыңларға мөмкин. Д. Талхина. «Йәй» шиғыры. Ф.

Туғызбаева. «Балыксы Айуған бабай» хикәйәһе. «Бесәйзең өйө яна» рус халык әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). «Һайысқан бутка бешергән» емеше (тәржемәсәһе билдәһез).

Шиғри әсәрзең (рифма, ритм) үзенсәлектәрен кабатлау. Геройзың портретын, кылыктарын, авторзың геройға мәнәсәбәтен һәм укыусының геройға мәнәсәбәтен сағылдырған һүзәр, һүзбәйләнештәр.

«Башкорт халык ижады ынйылары» проект эше.

5-се бүлек «Тәбиғәт – безең матурлығыбыз һәм байлығыбыз»

А. Йәғәфәрова. «Сәнскеле күлдәк» әкиәте. Н. Игезйәнова. «Тирәк» хикәйәһе.

Терәк һүзәр буйынса геройзарзы асыклау. Әзәби әкиәттәр. Әкиәт төрөн һәм теманын билдәләү.

6-сы бүлек «Әзәп төбө – матур ғәзәт»

Ф. Исәнғолов. «Флүрәнәң ғәйебе нимәлә?», «Кыззар менән уйнарга яраймы?», «Ғәбиттең сере нимәлә?». С. Якупов. «Кем мактансык?». А. Йәғәфәрова. «Дуслык менән шаярмайзар» хикәйәһе. А. Толстой. «Кандала» хикәйәһе (тәржемәсәһе билдәһез). Ж.Кейекбаев. «Оморзак бабай» хикәйәһе.

Текстың сюжетлы төзөлөшө. Сюжет үсеше (ғәмәлдәрзең башланыуы, төп әһәмиәтле эштәрзе башкарыу, вакиғаларзың тамамланыуы; вакиғаларзың вакыты һәм урыны). Төп һүзәр төп йөкмәткене сағылдыра. Тексты кайтанан һөйләү планы. Кыскаса һөйләү. Ролдәр буйынса укыу өсөн фрагмент. Ролдәр буйынса укыу өсөн тасуирлау саралары (темп, интонация). Әсәрзең тәрбиәүи һәм үстереүсә әһәмиәте.

7-се бүлек «Тыуған йортом, тыуған ерем – күнел нурым»

Ғ.Ғәлиева. «Мин йәшәйем Уралда» шиғыры. Р. Янбулатова. «Баш кала шундай матур» шиғыры. З. Күскилдина. «Өй туйы» хикәйәһе. А. Вәхитова. «Алмағастар ултыртабыз» хикәйәһе. В. Исхаков. «Үгәй инә үләнә», «Бәпембә» шиғырзары. Синявский П. «Йәшел аптека» шиғыры (тәржемәсәһе билдәһез).

Сюжеттың айырмалығы һәм окшашлығы, әсәрзәрзең тематикаһы. Әсәрзең икенсе дәрәжәләге персонаждары. Геройзың портреты. Геройзың кылыктарын баһалау. Авторзың, укыусының һәм укытыусының әсәр геройына мәнәсәбәте. Әсәрзең тасуирлау теле – тасуирлама. Милли үзенсәлектә һүрәтләүзәр.

8-се бүлек «Байлык, муллык, именлек – ныкыш хезмэт емеше»

Н. Игезйэнова. «Янғын» хикэйэһе. Р. Ниғмәтуллин. «Рәхмәттәр биргән рәхәт» шиғыры. Г. Якупова. «Ярғанат» хикэйэһе. (Г. Ситдикова). «Сер» хикэйэһе.

Әсәрзең мәғәнәүи өлөштәренең сәбәп-тикшереү бәйләнеше. Һәр мәғәнә өлөшөнөң терәк, төп һүззәре һәм һүрәттәре. Һәр мәғәнә өлөшөнөң темаһы. Текстның кыскаса йөкмәтке планы. Текстның кыскаса йөкмәткеһе. Языусылар кешенең тормошонда (уңышында) хезмәттең әһәмиәте тураһында.

«Башкорт языусылары тыуған як хақында» проект эше.

3-сө класс

1-се бүлек «Белем көнө»

С. Әлибаев. «Без өсөмсөгә күстек» шиғыры. М. Кәрим. «Укытыусыма» шиғыры.

Шиғри әсәрзең (ритм, рифма, рифм төрзәре) үзенсәлектәрен кабатлау. Шиғырзар тематикаһы. Төп фекер (кабатлау).

Китап - белем, мәғлүмәт алыу сығанағы.

Каникулдар тураһында кыскаса хикәйәләү монологик фекерҙәр формаһындағы тәьсираттары. Белем алыуға кызыкһыныу. Шәхси мәғәнәһе.

2-се бүлек «Көз қояшы йөзә зәңгәр күктә»

М. Кәрим. «Көз» шиғыры. Р. Бикбаев. «Көз» шиғыры. А. Игебаев. «Сентябрь» шиғыры. Ж.Кейекбаев. «Һунарсы мажаралары» хикәйәһе. Д. Талхина. «Дустар көз каршылай» хикәйәһе. Кинйәбулатова. «Көз еткәс» шиғыры. А. Игебаев. «Ишетәм» шиғырын. М. Ғәлиев. «Коштарзың йыйылышы» әкиәте.

Әсәр сюжетының уйы. Хикәйәләрзең сюжет һызаттары. Авторлык позицияһы. Гәзит укыусының карашы. Һүрәтләү саралары: сағыштырыу, кәүзәләндереү. Тәбиғәткә һаксыл караш тәрбиәләү.

3-сө бүлек «Башкарған эштәр һүззәргә карағанда күберәк һөйләй»

Р. Ханнанов. «Тартай теленән таба», «Кешегә сокор қазһаң, үзең төшөрһөң» хикәйәләре. К. Даян. «Өзөлгән сәскәләр» хикәйәһе. Р. Солтанғәрәев. «Кем алданды?» Н. Игезйэнова. «Актырнак» хикәйәһе.

Әсәрзең идея-тематик йөкмәткеһе. Авторлык позицияһы (кабатлау). Геройзарзың кылыктарын анализлау. Балала киммәт ориентирзары формалаштырыу.

4-се бүлек «Рус әзәбиәте»

М. Пришвин. «Балалар һәм өйрәктәр» хикәйәһе (тәржемәсәһе билдәһеҙ). Н. Некрасов. «Мазай бабай менән куяндар» хикәйәһе (Ғ. Әмири тәржемәһе). А. Пушкин. «Салтан батша хаҡында әкиәт» (өзөк) (Ю. Гәрәй тәржемәһе). В. Маяковский. «Кем булырға?» (тәржемәсәһе билдәһеҙ).

«Балалар һәм өйрәктәр», «Мазай бабай менән куяндар» әсәрҙәренең дөйөм тематикаһы. Тереклеккә һаҡсыл мөнәсәбәт. Шиғыр-монолог. Геройзың һөнәрҙәр тураһында шиғыр фекерҙәре. Әзәби әкиәт. Шиғырзарзағы әкиәт. Шиғырзарзағы әкиәттәр рифмаһының үзенсәлектәре.

«Бөтә һөнәрҙәр зә мөһим» (һорәү: ниндәй һөнәр һайларға?) проект әше.

5-се бүлек «Тәңкә-тәңкә карҙар яуа...»

Н. Нәжми. «Кыш» шиғыры. Ш. Бабич. «Кышкы юлда» шиғыры. М. Садикова. «Һунарға барғанда» хикәйәһе. Р. Хәйри. «Йәйәүле буран» шиғыры. Ш. Биккол. «Урман ситендә» хикәйәһе. Ғ. Шафиҡова. «Кыш ниңә кырыс холокло?»

Һынлы-һүрәтләү тел сараларының кабатланыуы: сағыштырыу, тасуирлау, һынландырыу. Пейзаж. Авторзың һүҙҙәрен файзаланып геройзарзы тасуирлау. «Башкортостанда кыш» темаһына диалог, балаларзың кышкы уйындары, кышкы байрамдар. Тәбиғәттә һүрәтләү, коштарзың һәм хайуандарзың кышкы тормошо. Башкорт халкының боронғо кәсебе - һунар тураһында мәғлүмәт. Әсәрҙе, геройзарзы авторҙар һәм укыусы күзлегенән анализлау.

6-сы бүлек «Йортон, илем, халкым, киләсәгем»

Н. Нәжми. «Ватан» шиғыры. Р. Хәйри. «Бәхәс» хикәйәһе. Ғ. Хөсәйенов. «Тыуған ил кайҙан башлана?». «Ай, Уралым, Уралым!» кобайыры. Ғ. Хөсәйенов. «Башкортостан» хикәйәһе. К. Даян. «Тыуған ерем минең» шиғыры. Р. Ниғмәти. «Ватан...». Ү.Сирбаев. «Самат олатай кайындары», «Ололар һүзе - асыл»

хикәйәләре. Башкорт халык йыры «Урал». Р. Бикбаев. «Өфө - баш кала» шиғыры. Б. Рафиков. «Курай» хикәйәһе.

Башкорт халык ижады. Кобайыр. Башкорт халык йырҙарының тарихы, уларҙы башкарыусылары, танылған курайсылар. Башкорт халыҡының тарихына, билдәле шәхестәргә, башкорт халык йырҙары тарихына, башкорт халык йырҙарын башкарыусыларға һәм билдәле курайсыларға ғорурлыҡ, хөрмәт, ҡызыкһыныу тәрбиәләү.

7-се бүлек «Донъя халыктары әҙәбиәте»

Э. Хемингуэй. «Карт менән диңгез» (Ғ.Ғиззәтуллина тәржемәһе) повесы (өзөк). О. Уайльд. «Йондоз-малай» әкиәте (Г. Ситдикова тәржемәһе). Гримм кәрҙәштәр. «Бремен музыканттары» әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). «Сыскан балаһы Пик-Пик» һинд әкиәте (З. Буракаева тәржемәһе).

Донъя халыктары әкиәттәренән үҙенсәлектәре (башкорт халык әкиәттәре менән сағыштырғанда). «Сыскан балаһы Пик-Пик» - бер кемдән дә ярҙамһыз тормоштон аҡылына өйрәнгән ҡыйыу һәм аңлы сыскан тураһында әкиәт. Фекер алышыу өсөн төшөмсәләр: ҡыйыулыҡ, тәүәккәллек, ныҡышмалылыҡ, тапҡырлыҡ, берҙәмлек. «Бремен музыканттары» - Бремен калаһына юлланырға һәм урам музыканттары булырға ҡарар иткән йорт хайуандары тураһында әкиәт. «Йондоз малай» һәр кемгә изгелек менән ҡарарға өйрәтә. Башкаларға ҡарата ихтирам, туғандарға һөйөү тойғоһо тәрбиәләү.

Повесть. «Карт һәм диңгез» повесының мәғәнәһе. Маҡсатка ынтылышлылыҡ сифатын тәрбиәләү.

«Һүрәттәрҙә әкиәт геройҙары» проекты. Уҡытыусы ярҙамында уҡыусылар төп геройҙары кем, улар ниндәй кешелек сифаттарына эйә икәнен билдәләйҙәр

4-се класс

1-се бүлек «Мәктәбем - тыуған йорт»

Ф. Рәхимғолова. «Белем байрамы» шиғыры. С. Әлибаев. «Кояшлы ҡитап» шиғыры. Ф. Ғөбәйзуллина. «Мәктәбемә» шиғыры. З. Биешева «Кояш нимә ти?»

Шиғыр-монолог, шиғыр-мөрәжғәт, шиғыр-диалог. Әсәр тематикаһы, идеяһы. Шиғри әсәрҙең уйы. Лирик герой. Лирик геройҙың кәйефе, кисерештәре һәм уйҙары.

Укытыусыға ихтирам, мәктәпкә рәхмәтле булыу. Укыу эшмәкәрлегенә мотивация. Шәхси мәғәнәһе.

2-се бүлек «Дуслыктың кәзерен бел!»

М. Ғафури. «Кыр казы» хикәйәһе. Д. Бүләков. «Яңы дуҫ». Г. Юнысова. «Әсәйем һүззәре». Р. Ғабдрахманов. «Ысын дуслык». Р. Байбулатов. «Күгәрсендәр утрауы». Ю. Ильясова. «Сәтләүек-кыз» әкиәте.

Башкорт халык языусыһы М. Ғафури. Уның ижад юлы (кыскаса мәғлүмәт).

Дуслык хақында хикәйәләр. Хикәйәләге вакиғалардың вақыты һәм урыны. Исеме, мәғәнәүи өлөштәре, әсәрҙең идеяһы (кабатланыу). Автордың, укыусының, укытыусының әсәр геройына мөнәсәбәте. Вакиғаларҙы, геройҙардың кылыктарын тикшереп һәм баһалау. Герой портретын һүрәтләү. Әсәрҙең тәрбиәүи әһәмиәте.

3-сө бүлек «Кешене хеҙмәт бизәй»

Р. Ғабдрахманов. «Имән шары» хикәйәһе. Р. Ғабдрахманов. «Капитан». М. Әхмәтшин. «Кәрәҙле бал». Р. Байбулатов. «Сәскәләр мажараһы» хикәйәһе.

Әсәр авторы. Уның әсәренең үзенсәлектәре. Хикәйә темаһы һәм сюжеты, геройҙар (шәхестәр), улардың кылыктары (кабатланыу). Художестволы тасуирлау саралары: синонимдар, антонимдар, эпитеттар, метафоралар; улардың әһәмиәтен аңлау. Кеше тормошонда хеҙмәттең әһәмиәте.

«Мәктәп - тыуған йорт» проект эше.

4-се бүлек «Ышаныслы, көслө һәм уңышлы кеше булыу еңелме?»

Н. Ғәйетбаев. «Аҡбулат батыр» әкиәте. М. Әхмәтшин. «Бер урам малайҙары» хикәйәһе. И. Тимерханов. «Шишмә» шиғыры. С. Латипов. «Еләк ерҙә бишә» хикәйәһе. Л. Яҡшыбаева. «Аҡтырнак».

Художество жанрҙары үзенсәлектәре (хикәйә, әкиәт). Тематика (идея), төп фекер, сюжет структураһы. Телдең тасуирлау сараларының үзенсәлегә, сюжеттар төҙөү һ.б. Геройҙардың темалары, идеялары, кылыктары окшаш. Авторҙар һөйләүҙәрендә, халыҡ, автор әкиәттәрендә изгелек һәм яуызлыҡ темаһы. Геройҙардың кылыктары әхлаҡ күзлегенән сығып башкарыла. Языусылардың кешенең шәхси сифаттарын үстөрөү тураһында әсәрҙәре.

5-се бүлек «Тыуған ерем минең!»

А. Игебаев. «Кәзерле тыуған ерем!» шиғыры, «Урал» поэмаһы (өзөк). Я. Хамматов. «Салауат» романыны (өзөк). Ф. Исәнғолов. «Баһыузағы күл» хикәйәһе. А. Игебаев. «Урал кояшы», «Тыуған ерем минең».

Тыуған як тураһында шиғырзар. Тәбиғәт киңлектәрен, тыуған яктың эшһөйәр, рухи яктан көслө халыктарын данлау. Поэма (шиғриәт), хикәйә художество жанрзаны. Текст төзөлөшөнөң үзенсәлектәре. Әсәрзәр идеяһының төрлөлөгө. Художество жанрзанының идея тәрәнлегә, уй-ниәттәре.

6-сы бүлек «Тыуған илендең тарихын бел!»

М. Кәрим. «Безең өйзөң йәме» (өзөк), «Билдәһез һалдат» повестары. Ф. Акбулатова. «Атай икмәге» хикәйәһе. Ф. Туғызбаева. «Икмәк» шиғыры.

Художество жанрзанының күп төрлөлөгө (хикәйә, шиғыр, повесть). Проза һәм шиғри телмәр. Повесть йөкмәткеһенәң художество һәм структура үзенсәлектәре. Повестың мәғәнәлә өлөштәре. Ошо художество жанрындағы вакиғалар урыны һәм ваҡыты.

7-се бүлек «Рус һәм сит ил языусыларының әсәрзәре»

А. Пушкин. «Балыксы һәм балык тураһында әкиәт» (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). А. Чехов. «Акмаңлай» хикәйәһе (тәржемәһе билдәһез). Бианки В. «Кәкүк балаһы» (тәржемәһе билдәһез). С. Михалков. «Китап һөйөүсә». Ш. Перро. «Кызыл калпак» әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). Гримм кәрзәштәр. «Акыллы көтөүсә» әкиәте (тәржемәһе билдәһез). «Йәшлек шишмәһе» япон әкиәте (тәржемәһе билдәһез). Ә Ванг. «Аккош» хикәйәһе (тәржемәһе билдәһез).

Рус классиктарының һәм донъя әзәбиәтенәң әсәрзәре. Авторзар әсәрзәренәң сюжет үзенсәлектәре. Әсәрзәр идеяларының берзәмлегә - изгелек яуызлыкты еңә. Сағыштырыузарзың, кәүзәләндереүзең, метафорзарзың милли үзенсәлегә; уларзың нәфис һүззәгә әһәмиәте.

Әсәр геройы: уның портреты, телмәре, кылыктары, уй-фәкерзәре. Әсәрзәң композицион үзенсәлектәре.

Телмәр һәм укыу эшмәкәрлегә төрзәре

Аңлау (тыңлау)

Милли-мәзәни киммәттәрзе, туған (башкорт) телмәр байлығын сағылдырған художестволы әсәрзәрзе ишетеүгә кабул итеү һәм аңлау; ишетеүгә кабул ителгән текст буйынса һораузарға яуап биреү һәм уның йөкмәткеһе буйынса һораузар бирә белеү.

Укыу

Кыскырып укыу. Әкрәнләп ижекләп укыузан әстән генә төплө итеп укыуға күсеү (укыу тизлегә текст аңларға мөмкинлек биргән индивидуаль укыу темпына тап килә). Орфоэпик нормаларзы укығанда һақау. Текстарзың төрө һәм тибы буйынса төрлө мәғәнәүи үзенсәлектәрен интонациялау ярзамында еткерәү.

Укыу төрзәрәненң үзенсәлектәре.

Мәғлүмәт текстарын укыу: әсәрзәргә, бүлектә тарихи-мәзәни комментарий

Һөйләү (һөйләү мәзәниәте)

Диалогик һәм монологик телмәр. Укылған текстарзы коллектив фекер алышыуға катнашыу, текстка таянып, үз фекерендә исбатлау; башкорт нәфис әзәбиәтененң үзенсәлеген сағылдырыуы фекерзәр. Һүзлек запасын тулыландырыу. Ишеткән йәки укылған текст а төп һүззәргә, текстка иллюстрациялар (текст а ентеклә, кыска, һайлап һөйләү).

Укыу шарттарында башкорт телмәр этикет а нигезендә яткан этикет формаларын һәм этикет аралашыу принциптарының тоторукло формулаларын һаклау.

Укыусыларзың һайлауы буйынса шиғри әсәрзәрзе яттан һөйләү (яттан һөйләү).

Языу (язма телмәр мәзәниәте)

Өйрәнелгән әсәрзәр проблемаһы буйынса зур булмаған язма фекерзәр языу.

Библиографик мәзәниәт. Тикшереләсәк проблема буйынса китаптар һайлау. Башкорт мәзәниәте тураһында мәғлүмәт тупланған йәш үзенсәлектәренә ярашлы һүзлектәр һәм энциклопедиялар, Интернет селтәре материалдарын кулланыу.

Балалрзың укыу даирәһе

Башкорт ауыз-тел ижады әсәрзәре. Башкорт халкының традицияларын һәм киммәттәрәен аңлау сығанағы булыу яғынан фольклор.

Тыуған халкыбыздың милли-мәзәни киммәттәре һәм традициялары, уны донъяға танытыу үзенсәлектәрен сағылдырыусы башкорт әзәбиәте классиктары әсәрҙәре – XX бб. һәм хәҙерге заман әзәбиәте.

Балалар уҡыуының төп темалары: бала сак, характердың барлыкка килеүе, Тыуған ил, башкорт халкының күренекле вәкилдәре (тәүге яҙыусылар, шағирҙар, рәссамдар, полководецтар), башкорт мәзәниәте өсөн мөһим байрамдар, балалардың фантазиялары һәм хыялдары хаҡында художестволы әсәрҙәр.

Милли аң өсөн мөһим булған һәм байтаҡ дәүерҙәр дауамында мәзәни киңлектә һаҡланған әхлаки-этик киммәттәрҙе һәм идеалдарҙы сағылдырған (Ватанға һөйөү, иман, ғәҙеллек, намыс, шәфҡәтлелек һ.б.) художестволы әсәрҙәрҙең тексын уҡыу; башкорт милләтенә хас һыпаттар (изгелек, әскәрһезлек, сабырлыҡ, намыслығы, кыйыулыҡ һ.б.); башкорт милли традициялары (берҙәмлек, бер-береңә ярҙам итеү, асыҡлыҡ, кунаҡсыллыҡ), ғаилә киммәттәре (татыулыҡ, мөхәббәт, бер-береңде аңлау, хәстәрлек, сабырлыҡ, ата-әсәне хөрмәт итеү). Ғаилә мәзәниәтен, балалыҡ донъяһын сағылдырған башкорт әзәбиәтен уҡыу (олоғайыу, тирә-яҡ, ололар һәм тиҫтерҙәр менән мөнәсәбәттәрҙең үзенсәлектәре; үҙеңдә башкорт халыҡ йолаларын дауам итеүсә буларак аңлау). Геройҙардың кылыктарына эмоциональ-әхлаки баһалау.

Башкорт әзәбиәте үзенсәлектәрен аңлау: геройдың әске донъяһын, уның кисерештәрен асыу; әхлаки проблемаларға мөрәжғәт итеү. Башкорт халкының тәбиғәт донъяһы тураһында шиғри күзаллауҙары, был күзаллауҙардың фольклорҙа сағылышы һәм улардың шиғриәттә һәм прозаға үсеше. Тирә-яҡ мөхит торшон кешенең хис-тойғолары һәм кәйефе менән сағыштырыу.

Әзәбиәттә өйрәнеү пропедевтикаһы (практик үзләштереү)

Өйрәнелгән әсәрҙәрҙең жанр төрлөлөгө: бәләкәй һәм зур фольклор формалары; әзәби әкиәт; хикәйә, шиғыр, повестан өзөктәр. Проза һәм шиғри телмәр; художестволы фекерләү; сюжет; тема; әсәр геройы; портрет; пейзаж; ритм; рифма. Сағыштырыуҙардың, кәүзәләндереүҙең, метафорҙардың милли үзенсәлегә; улардың нәфис һүзгәгә әһәмиәте.

Уҡыусылардың ижади әшмәкәрлегә (өйрәнелгән әзәби әсәрҙәр нигеҙендә)

Укыусылардың ижади эшмәкәрлегендә әзәби әсәрзе интерпретациялау: ролдәр буйынса укыу, инсценировка яһау; коммуникатив бурысты иҫәпкә алып, художестволы әсәр нигезендә үзәренең телдән һәм язма тексын булдырыу (төрлө адресаттар өсөн); әсәргә иллюстрациялар серияһына (рәссамдардың һүрәттәренең репродукцияларына таянып).

«ТУҒАН (БАШКОРТ) ТЕЛЕНДӘ ӨЗӘБИ УКЫУ» УКЫУ ПРЕДМЕТЫН ҮЗЛӨШТЕРЕҮЗЕҢ ПЛАНЛАШТЫРЫЛҒАН ҺӨЗӨМТӨЛӨРӨ

«Туған тел һәм туған телдә әзәби укыу» предмет өлкәһенә караған «Туған (башкорт) телендә әзәби укыу» предметын өйрәнеү һөзөмтәләре башланғыс белем биреү буйынса Федераль дәүләт белем биреү стандарттарында бирелгән башланғыс дөйөм белем биреү мәғариф программаһын үзләштереү һөзөмтәләренә куйылған талаптарға тап килә.

Шәхси һөзөмтәләр

1-4 кластарза «Туған (башкорт) телдә әзәби укыу» предметын өйрәнеү һөзөмтәһендә укыусыла түбәндәге шәхси һөзөмтәләр формалаштырыла:

гражданлык-патриотик тәрбия биреү:

- Ватанға - Рәсәйгә киммәтле мөнәсәбәт булдырыу;
- үзендең этно-мәзәни һәм Рәсәй гражданлык берзәмлеген аңлау;
- илебеззең һәм тыуған төбәгебеззең үткәненә, хәзергеһенә һәм киләсәгенә катнашлык;
- үзендең һәм башка халыктарға ихтирам;
- кеше тураһында, уның хокуктары һәм яуаплылығы, хөрмәте һәм кешелек дәрәжәһе, тәртиптең әхлаки-этик нормалары һәм шәхес-ара мөнәсәбәттәр кағизәләре тураһында тәүге төшөнсәләр;

рухи-әхлаки тәрбия биреү:

- һәр кешенең индивидуаллеген таныу;
- кайғы менән уртаклашыу, хөрмәт итеү һәм изгелек кылыу;
- башка кешеләргә физик һәм әхлаки зыян килтереүгә йүнәлтелгән төрлө тәртип формаларын кабул итмәү;

эстетик тәрбия биреү:

- сәнғәттең төрлө төрзәренә, үзебеззең һәм башка халыктарзың йолаларына һәм ижадына ихтирамлы мөнәсәбәт һәм кызыкһыныу;
- төрлө художестволы эшмәкәрлек төрзәрендә үз-үзендә күрһәтеүгә ынтылыу;

физик тәрбиә биреү, һаулык һәм эмоциональ именлек мәзәниәтен булдырыу:

- тирә-як мөхиттә сәләмәт һәм хәүефһез (үззәре һәм башка кешеләр өсөн) йәшәү рәүешә (шул иҗәптән мәғлүмәти) кағизәләрен үтәү;

- физик һәм психик һаулыкка һаксыл мөнәсәбәт;

хезмәт тәрбиәһе биреү:

- кеше һәм йәмғиәт тормошонда хезмәт киммәттәрен аңлау, яуаплы кулланыу һәм хезмәт һөзөмтәләренә һаксыл мөнәсәбәт, төрлө хезмәт эшмәкәрлегә төрзәрендә катнашыу күнекмәләре, төрлө һөнәрзәргә кызыкһыныу;

экологик тәрбиә биреү:

- тәбиғәткә һаксыл караш;

- уға зыян килтереүзә кабул итмәү;

ғилми танып белеү киммәттәре:

- донъяның фәнни картинаһы тураһында тәүге төшөнсәләр;

- танып белеү кызыкһыныулары, әүземлегә, инициативалылығы, кызыкһыныусанлығы һәм үзаллылығы.

Метапредмет һөзөмтәләре

1-4 кластарза «Туған (башкорт) телдә әзәби укыу» укыу предметын өйрәнәү һөзөмтәһендә укыусы универсаль белем биреү сараларына әйә була:

төп логик ғәмәлдәр:

- төрлө текстарзы сағыштырырға, текстарзы сағыштырыу нигеззәрен билдәләргә, текстарзың аналогтарын билдәләргә;

- өлөштәрзән бөтөндө йыйыу (бирелгән үзенсәлектәре буйынса текстар);

- текстарзы классификациялау өсөн мөһим билдәнә билдәләргә, тәкдим ителгән текстарзы классификацияларға;

- текст материалында укытыусы тәкдим иткән күзәтеү алгоритмы нигезендә законлылыктарзы һәм каппа-каршылыктарзы табыу;

- тәкдим ителгән алгоритмға нигезләнәп укыу һәм практик бурысты хәл итеү өсөн мәғлүмәттең етешмәүен асыктарға;

- текстты анализлағанда сәбәп-тикшереу бәйләнештәрен билдәләргә, һығымта яһарға;

оп тикшеренеу ғәмәлдәре:

- укутыусы ярзамында максат билдәләргә;
- бурысты хәл итеүең бер нисә вариантын сағыштырып, иң кулайын һайлап алырға (тәкдим ителгән критерийзар нигезендә);
- тәкдим ителгән планға ярашлы проект эшен башкарырға;
- текст анализы һөзөмтәләре нигезендә һығымталар төзөргә һәм уларҙы дәлилдер менән нығытырға (классификациялау, сағыштырыу, тикшереүҙәр);

Окшаш йәки окшаш хәлдәрҙә процестарҙың, вакиғаларҙың үсешеү ихтималлығын һәм уларҙың эземтәләрен күзалларға;

мәғлүмәт менән эшләү:

- мәғлүмәт алыу сығанағын һайлау: һүзлек, белешмә;
- күрһәтелгән алгоритмға ярашлы, мәғлүмәтте тәкдим ителгән сығанакта (һүзлектә, белешмәлә) табырға;
- дөрөс һәм дөрөс булмаған мәғлүмәтте үзаллы йәки укутыусы тәкдим иткән тикшереу ысулы нигезендә асықларға (һүзлектәр, белешмәләр ярзамында);
- Интернет селтәрендә мәғлүмәт эзләгәндә өлкәндәр (укутыусылар, ата-әсәләр/законлы вәкилдәр) ярзамында мәғлүмәт хәүефһезлеге кағизәләрен үтәргә;
- укуу бурысына ярашлы текст, видео, график, тауыш, мәғлүмәтте анализларға һәм булдырырға;
- таблица, схема рәүешендә теркәлгән мәғлүмәтте аңларға, текстар менән эш һөзөмтәләре буйынса схемаларҙы, таблицааларҙы үзаллы булдырырға кәрәк.

1-4-се кластарҙа «Туған (башкорт) телдә әзәби укуу» укуу предметын өйрәнеү һөзөмтәһендә укуусы универсаль укуу-коммуникатив ғәмәлдәргә эйә була:

аралашыу:

- фекерҙәрҙе кабул итергә һәм формалаштырырға, хис-тойғоларҙы таныш булған мөхиттә аралашыу максаттарына һәм шарттарына ярашлы белдерергә;

- әңгәмәсегә ихтирамлы мөнәсәбәт күрһәтергә, диалог һәм дискуссия алып барыу кағизәләрен үтәргә;

- төрлө фекерҙәр барлығын танырға;
- үз фекерендә әзәплә һәм нигезлә әйтергә;
- куйылған бурыска ярашлы телмәр әйтеү төзөргә;
- телдән һәм язма текстар (һүрәтләү, фекерләү, хикәйәләү) язырға;
- зур булмаған асыҡ сығыштар әзерләргә;

Сығыштың тексына һүрәттәрҙе (һүрәттәрҙе, фотоларҙы, плакаттарҙы) һайларға;

берлектәге эшмәкәрлек:

- планлаштырыуҙың тәкдим ителгән форматы, аралыҡ азымдарын һәм вақыттарын бүлеү нигезендә стандарт (типлы) хәлдә ҡыска вақытлы һәм оҙайлы сроклы максаттар (шәхси) төзөргә;

- уртаҡ эшмәкәрлектен максатын кабул итергә, уға ирешеү буйынса күмәкләп эш алып барырға: ролдәрҙе бүлөргә, һөйләшөп килешергә, процесты һәм уртаҡ эштең һөзөмтәһен тикшерергә;

- етәкселек итергә, йөкләмәләр үтәргә, буйһонорға әҙер булырға;
- эштең үз өлөшөн яуаплы башкарырға;
- дөйөм һөзөмтәгә индергән өлөшөгөзгө баһаларға;
- тәкдим ителгән өлгөлөргә таянып, берлектәге проект эштәрен башкарырға.

1-4-се кластарҙа «Туған (башҡорт) телдә әҙәби уҡыу» уҡыу предметын өйрәнеү һөзөмтәһендә уҡыусы универсаль **уҡыу-көйләү** эшенә эйә була:

үз-үҙен ойоштороу:

- һөзөмтә алыу өсөн уҡыу бурысын хәл итеү буйынса эште планлаштырырға;
- һайланған эштәрҙең эзмә-эзлеләген билдәләү;

үз аллы контроль:

- эшмәкәрлектен уңышһыҙ булыу сәбәптәрен асыҡларға;
- телмәр һәм орфография хаталарын еңеп сығыу өсөн уҡыу ғәмәлдәренә төзәтмәләр индерергә;
- алынған һөзөмтәне тексты анализлау буйынса куйылған уҡыу бурысы

менән тура килтерергә;

- текст менән эшлэгәндә ебәрелгән хаталарзы табырға һәм төзәтергә.

Предмет һөзөмтэләре

1-4 кластарза «Туған (башкорт) телдә әзәби укыу» укыу предметын өйрәнәүзәр түбәндәгеләр менән тәммин итә:

- Рәсәй Федерацияһының берзәм мәзәни киңлегендә, Рәсәй Федерацияһы халыктары әзәбиәттәре араһында башкорт әзәбиәтенәң урынын һәм ролен тарихи-мәзәни, әхлаки, эстетик киммәттәрзе һаклауза һәм быуындан быуынға тапшырыуза аңлау;

- төрлө халыктар әзәбиәтенәң үз-ара йоғонтоһо, бер-береһен байытыуы, айырыуса мәзәни, әхлаки-этик һәм эстетик киңлек булдырыуза башкорт халкы фольклорының һәм художестволы әзәбиәтенәң роле тураһында тәүге төшөнсәләр;

- мәғәнәле укыузы үзләштерәү, әзәбиәт теорияһының ябай төшөнсәләренәң мәғәнәһен һәм мәғәнәһен аңлау (кыскырып укыу, үзең һакында укыу, художество һәм фольклор әсәрзәре жанрзары, укыған әзәби әсәрзәрзе анализлау, башкорт теленәң һынлы һәм тасуирлау саралары);

- текста бирелгән мәғлүмәтте кабул итеүгә ылыктырыу, укыусыларзың эстетик зауығын һәм кызыкһыныуын формалаштырыу (танышыу, өйрәнәү, һайланма, эзләнәү), текст менән эшләү (текска һораузар, текст планы), ролдәр буйынса укыу, ижади әштәр башкарыу.

Кластар буйынса предмет һөзөмтэләре

1-се класс

Укыусы түбәндәгеләрзе өйрәнә:

- кыскырып, йүгереп, аңлы рәүештә (сәғәтенә 25-30 һүз) укырға;
- художестволы әсәрзәрзең зур булмаған текстарын ишетеүгә кабул итергә;
- художестволы текстарзы интерпретациялаузың элементар алымдары менән кулланыу;
- үзегез һайлаған шиғри әсәрзе (5-6 шиғырзы йәки шиғри әсәрзән өзөктө) яттан һөйләү;
- художестволы әсәрзең нимә икәнлеген аңларға;

- художество текстарының жанр айырмалыктарын күрһәтергә (элементар кимәл);

- әсәрҙең төп фекерен аңлау;

- әзәбиәт теорияһының ябай төшөнсәләренең мәғәнәһен һәм мәғәнәһен билдәләргә: жанр, шиғри әсәр, юл, дүртенселәр, тема, әкиәт, халыҡ әкиәттәренең төрҙәре, хикәйә, герой (ыңғай, кире), әсәр авторы;

- әсәрҙең исемен уның йөкмәткеһе, төп фекере менән сағыштырырға;

- текстарға иллюстрацияларҙы анализларға;

- хикәйәнең мәғәнә өлөштәрен айырып күрһәтергә, абзацтарға бүлөүгә аңларға;

- әсәр йөкмәткеһенең төп фекерен асқан төп һүзҙәрҙе күрергә;

- әсәргә һүрәттәргә комментарий бирергә.

2-се класс

Укыусы түбәндәгеләрҙе өйрәнә:

- текстың йөкмәткеһен тыңларға һәм кабул итергә;

- минутына 50-60 һүз тизлек менән укырға;

- кысқырып һәм үзәндән-үзәң дөрөс, йүгереп, аңлы рәүештә һәм мәғәнәле итеп укырға;

- әзәбиәт теорияһының иң ябай төшөнсәләрен һәм мәғәнәһен аңларға: бәләкәй фольклор жанрҙары, бишек йыры, такмак, халыҡ уйыны, сюжет һызығы, рифма, ритм, геройың портреты;

- элементар алымдарға нигеҙләнеп, художестволы һәм укыу текстарын интерпретациялау;

- текстарға таянып, геройҙарың кылыктарын тикшерергә;

- әсәр геройҙарының кайғыһын уртаклашырға;

- укығанды әхлаки яктан тәрбиәләү, геройҙарың кылыктарын әхлаки нормалар менән сағыштырырға;

- милли-үзәнсәлекле тасуирламалар тексында (укытыусы етәкселегендә) айырырға;

- әзәби геройзар миҫалында сәләмәт йәшәү рәүешенәң файзаһын аңларға;
 - башкорт телендә диалог алып барырға (уқылған текстар буйынса фекер алышырға), әңгәмәсене тыңларға һәм ишәтергә, башкаса фекер йөрөтөргә;
 - фольклорзың кескәй жанрзаны (такмактар, бишек йырзаны, халык уйындары текстары), әзәби жанрзаны (хикәйә, әкиәт);
 - текстың мәғәнәүи өлөштәренәң микротемаларын билдәләргә;
 - тексты кабаттан һөйләү планын төзөргә, тексты яңынан һөйләргә;
- Текстарза тасуирлау тел сараһын - тасуирламаны табырға; милли үзенсәлектә һүрәтләмәләргә айырып күрһәтергә.

3-сө класс

Уқыусы түбәндәгеләргә өйрәнә:

- текстың йөкмәткеһен тыңларға һәм кабул итергә;
- минутына 60-70 һүз тизлегә менән укырға (динамик укыу);
- әзәбиәт теорияһының иң ябай төшөнсәләренәң мәғәнәһен һәм мәғәнәһен аңларға: башкорт халык ижады, башкорт халык йыры, кобайыр; башкорт теленәң идеяһы, пейзажы, һынлы сәнғәт саралары (сағыштырыу, кәүзәләндерәү);
- художестволы һәм укытыу текстарын интерпретациялау (төп һүззәр әзләү, идея-тематик һызатты асыклау, мотивтарзы асыклау, авторзың фекерен аңлау һәм укыусы позицияһын билдәләү);
- геройзарзың кылыктарын тикшерәү, уларзы баһалау;
- хикәйәләргәң сюжет һызаттарын айырып күрһәтергә;
- авторлык позицияһын аңлау;
- тексты телдән өзөмтә итеп килтерергә;
- башкорт халык йырының һызаттарын билдәләргә; башкорт халык йырзанының, уларзы башкарыусыларзың, билдәлә курайсыларзың тарихын белергә;
- әзәби әкиәттең үзенсәлектәрен, уның халык әкиәттәренән айырмалы булыуын аңларға;
- шиғырзарза әкиәтте билдәләргә, шиғырзарза әкиәт рифмаһының үзенсәлектәрен күрергә;
- өстәмә мәғлүмәт алыу өсөн белешмә сығанактарын, һанлы һәм мәғлүмәти

беләм биреү ресурстарын текст, видео, тауыш мәғлүмәтен булдырыу өсөн файзаланырға.

4-се класс

Укыусы түбәндәгеләрҙе өйрәнә:

- минутына 80-90 һүҙҙе тасуирлап укырға;
- беренсе укыуҙан һуң укыуҙың төп фекерен аңларға;
- башкорт теленең шиғыр-монолог, шиғыр-мөрәжәғәт, шиғыр-диалог, композиция, идея, повесть, һынлы сәнғәт саралары (синоним, антоним, эпитет, метафора) төшөнсәләренең мәғәнәһен һәм мәғәнәһен аңларға;
- әсәрҙең тематикаһын, уның идеяһын айырып күрһәтергә;
- лирик герой төшөнсәһенә эйә булыу, лирик герой менән авторҙы айырыу; лирик геройҙың уй-фекерҙәрен, кәйефен, кисерештәрен аңлау;
- әсәрҙә художестволы уйзырманы аңлау;
- әсәр/герой/вакиға тураһында фекерендә текстка таянып дәлилләргә;
- китап укыуҙың төрлө төрҙәрен - танышыу, өйрәнеү, һайланма, эзләүҙе кулланырға;
- коммуникатив бурысты иҫәпкә алып, укылған әсәрҙәргә нигеزلәнеп, телдән хикәйә язырға (төрлө адресаттар өсөн);
- кызыкһындырған әҙәбиәттә үзаллы һайларға; өстәмә мәғлүмәт алыу өсөн белешмә сығанактары (һүҙлектәр, энциклопедиялар, Интернет) менән файзаланырға.

ТЕМАТИК ПЛАНЛАШТЫРЫУ

Программаны тормошка ашырғанда укытыу-методик материалдар (мультимедиа программалары, электрон дәреслектәр һәм әсбаптар, электрон китапханалар, виртуаль лабораториялар, уйын программалары, һанлы белем биреү ресурстары коллекциялары) булған электрон (һанлы) белем биреү ресурстарын файзаланыу мөмкинлектәре иҗәпкә алынырға тейеш.

1-се класс - 17 сәғ.

Бүлек	Программа йөкмәткһе	Укыусылар эшмәкәрлеге
«Мин укый беләм!» (1 сәғ.)	Д. Талхина. «Китап» шиғыры. М. Дилмөхәмәтов. «Белгем килә!». Н. Грахов. «Ни өсөн?». Ш. Бабич. «Эй, китап!» Художестволы әсәр. Жанр. Шиғри әсәр. Уның темаһы һәм исеме. Төп фекер. Шиғыр юлдары. Дүртенселәр	Укытыусы башкарыуында әсәрҙе тыңлау. Тексты ижекләп укыу. Үз аллы укыу. Текстың йөкмәткһен аңлау. Текст аҙағында бирелгән һорауҙар (эштәр) менән танышыу. Һорауҙы эзмә-эзлекле үтәү. Тексты сылбыр буйынса укыу, һайлап укыу. Парлап эшләү. Тексты (дүртле) укыу парта буйынса күршегә. Текст һүзәрән укыуың дөрөслөгөн контролдә тоту. Укыуҙы баһаларға маташыу («рәхмәт», «укыуымды тыңлау минең өсөн зур кыуаныс булды», «якшы укыным, рәхмәт» һәм башкалар). Төркөмдәрҙә эшләү: шиғырҙың төп фекерен айырыу
«Әкиәт укырға яратам» (4 сәғ.)	«Шалқан» рус халык әкиәте (К. Иванов тәржемәһе). Ж.Кейекбаев. «Айыу ниңә койроҡһоз» әкиәте. «Башак» украин халык әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). Л. Толстой. «Тейен менән бүре» әкиәте	Әкиәтте ишетеүгә кабул итеү. «Әкиәт» төшөнсәһе өстөндә эш. Ошо әҙәби жанрҙың үзенсәлектәрән асыу буйынса мини-тикшеренеү. Укытыу диалогында катнашыу. «Һез нимә тыңланьғыҙ? Хикәйәме? Ни өсөн? Һин кайҙан белдең? Хикәйә һәм әкиәт

	(Ш.Насиров тәржемәһе). Экиәт әзәби жанр буларак кабул ителә. Уның темаһы (исеме). Халык экиәте төрөн билдәләү (хайуандар, көнкүреш, тылсымлы) Әсәр геройзары (ыңғай, кире). Улардың кылыктарын баһалау. Экиәттең төп фекере	айырыламы? Нимә?». Һүзлек эше. Йырзарзы кабаттан тыңлау йәки экиәтте үзаллы укыу. Укыу 2-3 тәкдимде кысқырып укыу. Төшөнсәләрҙе үзләштереү: «исеме» (тема) экиәттәр, геройзар (ыңғай, кире) экиәттәр. Экиәттең төп өлөштәре: башы (йәшәгәйнеләр...), экиәттең төп өлөшө, экиәттең азағы, йәғни экиәттең һуңғы өлөшө («Мин унда булдым, һыра эстем», «Бына экиәттәрҙең ахыры, ә кем тыңланы - афарин» һ.б.). Экиәттәргә һайлап алыу һәм анализлау
«Атай - ғаилә башлығы» (3 сәғ.)	Ф. Сынбулатова. «Атай - ғаилә башлығы» хикәйәһе. Р. Хәйри. «Атай менән һөйләшеү» хикәйәһе. Л. Толстой. «Атай менән улдар» хикәйәһе (Ш.Насиров тәржемәһе). Башкорт халык экиәте «Кем бай?». Хикәйә әзәби жанр буларак бирелә. Текстың йөкмәткеһе. Хикәйәнең мәғәнәле өлөштәре. Яңы донъя тәржемәһе. Автовокзалдың төп фекере. Экиәттең исеме. Әсәр йөкмәткеһенең төп фекерен асқан төп һүзәр. Әсәрҙең иллюстрациялары. Геройзар, улардың кылыктары. Әсәрҙең тәрбиәүи әһәмиәте. Атай - ғаилә башлығы, туйындырыусы. Ғаилә киммәттәренә хөрмәт тәрбиәләү	«Ғаиләлә кем хужа?» тигән тема буйынса фекер йөрөтөү. Текст йөкмәткеһен һүрәтләү һәм хикәйәнең төп һүзәрҙе буйынса күзаллау. Укытыусы укыуын тыңлау. Тексты үз аллы укыу. Укылған тексты аңлау. Художестволы әсәрҙе иштетеүгә кабул итеү. Һораузарға яуаптар. Өкрәкләп ижекләп укыуҙан тулы һүзәр менән укыуға күсәү. Тынлыҡ билдәләрен айырып укығанда тексты укыу. Укыған теманы, текстың төп фекерен аңлау һәм текстың төп фекерен айырып күрһәтеү (укытыусы ярҙамында). Геройзардың кылыктары, вакиғалар, вакиғалар, геройзар өсөн социаль әһәмиәтле хәлдәр тураһында укытыу диалогында катнашыу. Геройзарҙы хөрмәтләүсә (укытыусы ярҙамында). Укылған текстың төп фекерен билдәләү
	Л. Толстой. «Иң матуры» (Ш.Насиров	Кысқырып укыу.

«Әсәйзәр һәм кескәйзәр» (5 сәғ.)	тәржемәһе) хикәйәһе. Н. Исәнбәт. «Иң матур һүз» шиғыры. Татар халык әкиәте «Өс кыз». Ф. Гөбәйзуллина. «Минең әсәйем кем?» В. Осеева. «Улдар» хикәйәһе (тәржемәсәһе билдәһез). Е. Пермьяк. «Ете кат үлсә, бер кат киң» әкиәте (М. Игебаева тәржемәһе). Әсәр башының мәғәнәһе. Һөйләмдәр, текст мәғәнәһе һалынған текст фрагменты. Әсәр геройзари	Бүлек һәм әсәр атаманының мәғәнәһен аңлатыу. Тексты тыңлау һәм уның йөкмәткеһен аңлау. Укыған теманы билдәләү, әсәр геройзарины һүрәтләү. Текстың йөкмәткеһе буйынса һораузарға яуап биреү, төп фекерҙе сағылдырыу, геройзарҙың кылыктарын баһаларға маташыу. Геройзар һүрәтләмәһе. Әсәрҙең йөкмәткеһе буйынса фекер алышыу. Әсәрҙән өзөк, тәкдим менән үз фекереңде (яуап) нигезләү. Текста терәк һүзҙәрҙе айырып күрһәтәү. Тексты мәғәнәһи өлөштәргә бүлөү. Текстың бер өлөшөн укытыусы етәкс. атайзар. Дөрөс, аңлы рәүештә укый белеү оҫталығын үстөрөү буйынса эшмәкәрлегендә баһалау. Шиғырҙы яттан һөйләү - үҙеңдең һайлауың буйынса
«Күңел һәм кылыктар матурлығы иленә сәйхәт» (3 сәғ.)	Н. Игеҙйәнова. «Бәхәс» хикәйәһе. Р. Ниғмәтуллин. «Тәрбиәһез өйрәк бәпкәһе» әкиәте. Б. Байым. «Аҡ тағмалы кыз» хикәйәһе. Тыуған яҡ тәбиғәтенә матурлығын, тирә-яҡ мөхит күренештәрен тасуирлаусы, шулай ук кешелек мөнәсәбәттәренә, кылыктарының матурлығын һүрәтләүсә хикәйәләр. Кешенә тышкы һәм эске матурлығы. Акылы, кылығы һәм тышкы матур төрө - кешенә эске һәм тышкы матурлығы индикаторзари. Тема һәм текстың төп фекере. Әсәрҙең авторы һәм геройы. Авторҙың геройға мөнәсәбәте. Укыусының геройға мөнәсәбәте	Укыу, аңлы рәүештә йүгерек укыу. Әсәр йөкмәткеһе менән кызыкһыныу. Китап укыуға кызыкһыныуҙы үстөрөү. Әсәр сюжетының тәржемәһе, геройзарҙың кылыктары һүрәтләнә. Әсәрҙәге һүрәттәргә карау, анализлау, сюжеттың тейешле текст фрагменты менән нисбәте. Рәсем буйынса хикәйәләү өсөн текстың терәк һүзҙәрен айырып күрһәтәү (укытыусы һораузари ярҙамында). Әсәрҙең нимәгә өйрәткәне тураһында үз фекереңде белдерәү, әсәр геройына карата үз мөнәсәбәтендә белдерәү, авторҙың геройға мөнәсәбәтен билдәләү (укытыусы ярҙамында)
Резерв - 1 сәғ.		

2-се класс - 34 сәғ.

Бүлек	Программа йөкмәткеһе	Укыусылар эшмәкәрлеге
«Укы, уйлан, уйлан!» (2 сәғ.)	Ф. Туғызбаева. «Мин - укыусы» шиғыры. М. Ғәли. «Укы, эшлә, акыллы йый». 3. Күскилдина «Канатһыз турғай» Әсәр. Шиғри әсәрҙең исеме. Шиғри әсәрҙең (рифма, ритм) үзенсәлектәре. Әкиәт, уның сюжет һыҙаттары. Әкиәт уйы. Китап - белем, мәғлүмәт алыу сығанағы	Тексты тыңлау: укытыусы йәки әзерлекле укыусы укыған шиғырҙы ишетергә кабул итеү. Әсәрҙәрҙең йөкмәткеһен аңлау, һорауҙарға яуап биреү. Укыу: әсәрҙәрҙән өзөктө кысҡырып укыу (тасманы аңларға мөмкинлек биргән индивидуаль укыу темпына ярашлы укыу тизлегә). Шиғырҙарҙан өзөктәрҙе тасуири укыу (төркөмдә эшләү). Эстән укыу: әсәрҙәрҙән өзөктәр укыу, йөкмәтке буйынса һорауҙарға яуап биреү. Яттан укыу. Текска һәм өстәмә мәғлүмәт сығанактарына таянып бирелгән таныш булмаған һүзҙәрҙең һәм һүзбәйләнештәрҙең мәғәнәһен аңлау. Һынлы сәнғәт әсәренең төп идеяларын билдәләү, сағыштырыу
«Халыҡ ижады ынйылары» (2 сәғ.)	бишек йырҙары. Б. Искужин. «Әшкәк-бәшкәк» халыҡ уйыны. «Ак тирәк, күк тирәк» халыҡ уйыны. Бармак уйындары. Каса япраксалары. Фольклорҙың бәләкәй жанрҙары: бишек йырҙары, такмактар, халыҡ уйындары. Бәләкәй фольклор жанрындағы әсәрҙәрҙең уйы. Әсәрҙең сюжет йөкмәткеһе. Халыҡ ижадының тәғәйенләнеш һәм уның тәрбиәүи әһәмиәте	Фольклор төркөмдәре башкарыуында бишек йырҙарын һәм такмактары тыңлау. Тыңланған йырҙарҙың (такмактар, бишек йырҙары) төрөн билдәләү Төрлө мәғлүмәт сығанактары менән эшләү: һүзлектәр, дидактик материал, «Такмак нимә ул? Ниндәй такмактарҙы беләһегеҙ?». Такмактарҙың һәм бишек йырҙарының художество үзенсәлектәрен асыҡлау. Үз аллы укыу. Укыу. Төркөмдәрҙә эшләү: бирелгән рифмалар буйынса такмактар ижад итеү. Такмактарҙың нимәгә өйрәтеүҙәре тураһында фекерҙәр

		әйттеләр. Башкорт халкының фольклор әсәрзәренен (тема, төп фекер, геройзар) төп мәғәнәһен һәм тәғәйенләнешен аңлау. Хәрәкәтле уйындарҙа һәм бармаклы уйындарҙа катнашыу. Уйын кағизәләрен үтәү. Хәрәкәтле уйындар ваҡытындағы хәлдә баһалау һәм тейешле положение кабул итеү
«Әкиәт укырға яратам!» (5 сәғ.)	Башкорт халыҡ әкиәте «Төлкө менән әтәс». Дағстандың «Батыр малай» әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). М. Пришвин. «Аҡ муйынсаҡ» хикәйәһе (тәржемәһе билдәһе). С. Михалков. «Һөҙөшкөм килә» хикәйәһе (Ш. Биккол тәржемәһе). «Төлкө менән кәзә тәкәһе» рус халыҡ әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). Темаһы һәм әкиәт геройзари. Текстың мәғәнәле өлөштәре. Һәр бүлектә башы, төп өлөшө, аҙағы, үзенсәлектәре. Мәғәнәүи өлөштәрҙең микротемалары. Вакиға урыны, ваҡыты, тирә-яҡ мөхит	Әкиәттәрҙең йөкмәткәһе буйынса картиналар өҫтөндә эш. Һүрәттәр буйынса әкиәттең йөкмәткәһен һәм геройзарины күзаллау. Әкиәттәрҙе яҙырыуҙа тыңлау. Әкиәттә ишетеүгә кабул итеү. Үз аллы укыу. Бында кысҡырып, ролдәр буйынса укыу. Һораузарҙы тыңлау һәм бирелгән һорауҙың мәғәнәһен аңлау, бирелгән һораузарға яуаптарҙы дөрөс тултырыу. Әзәбиәттең иң ябай төшөнсәләренен мәғәнәһен һәм мәғәнәһен аңлау: хикәйә, әкиәт. Әсәрҙең ыңғай һәм кире геройзарины таныу һәм уларҙың кылыктары характеристикаһы. Төркөмдәрҙә эшләү: картиналар планын төҙөү, нисбәт Геройзарҙы әкиәттәргә.

		Әкиәтте сәхнәләштерәүзә катнашыу. Әкиәт, уның геройзари тураһында үз фекерендә әйтәү
«Яраткан шиғырзарым» (5 сәғ.)	Ф. Туғызбаева. «Әсәйем кулдары» шиғыры. А. Игебаев, «Өйрәнгән ул әзергә» һәм «Тыуған як» шиғырзарын урыс теленә тәржемә иткән. Д. Талхина. «Йәй» шиғыры. Ф. Туғызбаева. «Балыксы Айтуған бабай» хикәйәһе. «Бесәйзең өйө яна» рус халык әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). «Һайысқан бутка бишәргән» емеше. Шиғри әсәрзең (рифма, ритм) үзенсәлектәрен кабатлау. Геройзың портретын, кылыктарын, авторзың геройға мәнәсәбәтен һәм укыусының геройға мәнәсәбәтен сағылдырған һүзәр, һүзбәйләнештәр	Мәкәлдәрзең мәғәнәһе өстөндә эш. Әсәрзең темаһын мәкәлдәр аша күзаллау. Шиғырзар тыңлау һәм текстарзы кабул итеү. Шиғыр (әкиәттәр, хикәйә) жанр үзенсәлектәрен билдәләү. Укыу. Эстән укыу. Укытыу диалогында катнашыу. Тексты үз аллы укыу. Әкиәттең мәғәнә өлөштәрен билдәләү (башланғыс, төп өлөшө, азағы). Укытыусы етәкс. милли-үзенсәлектә сағыштырыузарзы, кәүзәләндерәүзәрзе айырып күрһәтеү. Сылбыр буйынса берәр һөйләм менән укыу. Укыған тексты аңлау Бизәләше буйынса һораузарға яуаптар, геройзарзың кылыктарын анализлау. Текстың төп фекерен асыклау. Әсәй алдында бурыс, хәстәрлек тойғоһон тәрбиәләү
Проект эше (1 сәғ.)	«Башкорт халык ижады ынйылары»	Берлектәге эшмәкәрлектәң максаттарын һәм бурыстарын билдәләү. Һөзөмтәләр алыу өсөн укыу бурыстарын хәл итеү буйынса эштәрзе планлаштырыу (укытыусы етәкселегендә). Тәкдим ителгән мәғлүмәт сығанағында күрһәтелгән алгоритмға ярашлы эзләү. Бәләкәй төркөмдәрзе эшләү, командала эшләү. Эштең үз өлөшөн яуаплы үтәү. Туған телдә диалог алып бара, әңгәмәсене тыңлай һәм ишетә, башкаса фекерзе аңлай беләү. Үз укыу ғәмәлдәрән контролдә тотоу һәм үзендә контролдә тотоу

«Тәбиғәт - беззең матурлығыбыз һәм байлығыбыз» (2 сәғ.)	А. Йәғәфәрова. «Сәнскеле күлдәк» әкиәте. Н. Игезйәнова. «Тирәк» хикәйәһе. Төп һүззәр буйынса геройзарзы асыклау. Әзәби әкиәттәр. Әкиәт төрөн һәм темаһын билдәләү	Әкиәттәге тикшерев: «Япрактың сәнскеле булығы мөмкинме?», «Кемдә?». Әкиәт геройзарын асыклау. Укытыусы укыуын тыңлау. Укыу диалогы: ни өсөн әкиәт (хикәйә)? Укыу эстән. Был максатка өлгәшер өсөн, һез нимә эшләй алаһығыз? Текстың төп фекерен асыклау. Әкиәттең мәғәнә өлөштөрөн таныу. Ижади эште парлап башкарыу: дуҫ өсөн әкиәт буйынса һораузар төзөү, яуаптар. Тәбиғәткә һаксыл караш тәрбиәләү
«Матур эш итеүсе матур» (6 сәғ.)	Ф. Исәнғолов. «Флүрәнәң ғәйебе нимәлә?». С. Якупов. «Кем мактансыт?» А. Йәғәфәрова. «Дуҫлык менән шаярмайзар» хикәйәһе. Ф. Исәнғолов. «Һыззар менән уйнарга яраймы?» Улар безгә «кыззар менән уйнарга мөмкинме?» тигән һораузар өстөндә фекер йөрөтөргә тәкдим итте. А. Толстой. «Кандала». Ф. Исәнғолов. «Ғәбиттең сере нимәлә?». Ж.Кейекбаев. «Оморзак бабай» хикәйәһе. Текстың сюжетлы төзөлөшө. Сюжеттың үсеш (ғәмәлдәрзең башланыуы, төп әһәмиеәтле эштәрзе башкарыу, вакиғаларзың тамамланыуы; вакиғаларзың вакыты һәм урыны). Төп һүззәр төп эстәлеген сағылдыра. Тексты кайтанан һөйләү планы. Һөйләшеү кыскарытылған. Ролдәр буйынса укыу өсөн фрагмент. Ролдәр буйынса укыу өсөн тасуирлау саралары	Укытыусы укыуын тыңлау. Әсәрзәре (Ф.Исәнғолов, А. Толстой, Ж.Кейекбаев) авторзарына кызыкһыныу белдерев. Интернет селтәрөндә укытыусының һораузары буйынса әсәр авторзары һакында мәғлүмәт эзләү. Үз - үзөндән укыу, абзацтар буйынса тасуири укыу. Укылған әзәби әсәрзәргә анализ: теманы, төп фекерзе, эш-хәрәкәттәрзең эзмә-эзлелеген, һудожестволы тасуирлау сараларын билдәләү. Әсәрзәр буйынса тиҫтерзәре менән бәхәстәрзә катнашыу, үз карашын белдерев. Әсәрзәрзе планға ярашлы тәржемә итеү. Әсәрзәрзең кыскаса хикәйәһе. Коллектив эш: авторлык позицияһын аңлатыу. Парлы эш: геройзарзы сағыштырыу, уларзың кылыктарын анализлау. Укығандарзы әхлаки яктан тәрбиәләү, геройзарзың кылыктарын әхлаки нормалар менән сағыштырыу. Сәләмәт йәшәү рәүешенәң файҙаһын аңлау. Геройзарзың кайғыһын уртаклашыу, уларзың тойғандарын тойу, әсәр геройзарына ярзам итеү

	(темп, интонация). Әсәрзең тәрбиәүи һәм үстереүсе әһмиәте	
«Тыуған йортом, ерем - күнел яктыһы» (4 сәғ.)	Ғ.Ғәлиева. «Мин йәшәйем Уралда» шиғыры. Р. Янбулатова. «Баш кала шундай матур» шиғырын. З. Күскилдина. «Өй туйы» хикәйәһе. А. Вәхитова. «Алмағастар ултыртабыз» хикәйәһе. В. Исхаков. «Үгәй инә үләне», «Бәпембә» шиғырҙары. Синявский П. «Йәшел аптека» шиғыры (тәржемәһе билдәһе). Сюжеттың айырмалығы һәм окшашлығы, әсәрзең тематикаһы. Әсәрзең икенсе дәрәжәләге персонаждары. Геройҙың портреты. Геройҙарҙың карарҙары кабул ителде. Авторҙың, уҡыусының һәм уҡытыусының әсәр геройына мөнәсәбәте. Әсәрзең тасуирлау теле: тасуирлама. Милли үзенсәлектә һүрәтләүҙәр	Уҡытыусы башкарыуында әсәрҙәр тыңлау. Әсәрҙәрҙе ишетеүгә кабул итеү. Әсәрҙәр темаһын билдәләү. Башкортостан Республикаһының баш калаһы тураһында презентация, слайдтарҙы анализлау. Эстән уҡыу. Шиғырҙарҙы кысҡырып уҡыу. Телдең тасуирлау сараһын билдәләү: тасуирлау. Әсәрзең йөкмәткеһен анализлау. Яуапты тест тәкдими менән нигеҙләү. Текста йәки шәхси тәҗрибәгә таянып, үз фекереңдә белдерәү. Уҡытыусы тәкдим иткән художестволы-лингвистик мини- тикшеренеү планы буйынса уҙғарыу
«Байлыҡ, муллыҡ, именлек - ныкышмалы хеҙмәт емеше» (4 сәғ.)	Н. Игезйәнова. «Янғын» хикәйәһе. Р. Ниғмәтуллин. «Рәхмәттәр биргән рәхәт» шиғыры. Г. Якупова. «Ярғанат» хикәйәһе. Г. Ситдикова. «Сер» хикәйәһе. Әсәрзең мәғәнәүи өлөштәренә сәбәп-тикшерәү бәйләнеше. Һәр мәғәнә өлөшөнөң терәк, төп һүҙҙәре һәм һүрәттәре. Һәр мәғәнә өлөшөнөң темаһы. Текстың қысқаса йөкмәтке планы.	Уҡытыусы башкарыуында әсәрҙәр тыңлау. Мәкәлдәргә әсәр йөкмәткеһенә нисбәте. Үз аллы уҡыу. Бер һөйләмдән кысҡырып уҡыу. Әсәр геройҙарын автор һүҙҙәре менән танып беләү, ыңғай һәм кире геройҙарҙы асыҡлау. Әсәр буйынса диалог ойшоу өсөн телмәр шарттарын тыуҙырыу, әңгәмәһенә тыңлай һәм диалог алып бара беләү оҫталығын үстөрәү, үз фекереңдә дәлилләү. Кешеләр тормошонда хеҙмәттең әһмиәтен билдәләү. Коллектив эш: әсәрзең планын төҙөү. Эш һөйөсәнлек тәрбиәләү

	Текстың қысқаса йөкмәткеһе. Языусылар кешенең тормошонда (уңышында) хезмәттең әһәмиәте тураһында	
Проект эше (1 сәғ.)	«Башкорт языусылары тыуған як тураһында»	Берлектәге эшмәкәрлектен максаттарын һәм бурыстарын билдәләү. Һөҙөмтәләр алыу өсөн укуу бурыстарын хәл итеү буйынса эштәрҙе планлаштырыу (уҡытыусы етәкселегендә). Тәкдим ителгән мәғлүмәт сығанағында күренеп торған алгоритмға ярашлы булыу. Бәләкәй төркөмдәрҙә эшләү, командала эшләү. Эштең үз өлөшөн яуаплы үтәү. Туған телдә диалог алып бара, әңгәмәһенә тыңлай һәм ишетә, башкаһа фекерҙе аңлай белеү. Үз укуу ғәмәлдәрен контролдә тоту һәм үҙеңдә контролдә тоту
Резерв - 2 сәғ.		

3-сө класс - 34 сәғәт.

Бүлек	Программа йөкмәткеһе	Уҡыусылар эшмәкәрлеге
«Белем көнө» (1 сәғ.)	С. Әлибаев. «Без өсөһсөгә күһтек» шиғыры. М. Кәрим. «Уҡытыусыға» шиғыры. Шиғри әһәргән (ритм, рифма, рифм төрҙәре) үзәнһәлектәрен каһатлау. Шиғырҙар тематикаһы. Төп фекер (каһатлау)	Уҡытыусыһы тыңлау һәм каһул итеү. Уҡылған әһәр темаһын, уның төп фекерен аңлау. «Безҙең класс» темаһына диалог алып барыу. Каникулдар тураһындағы қысқа хикәйәләү моһологик фекерҙәр формаһындағы тәһһораттарҙы яҡтыртыу. Үз фекерен дәрәһ һәм нигеҙле белдерәү. Туған телдә диалог алып бара белеү. Шиғырҙарҙа һудожестволы тасуирлау сараларын билдәләү. Укуу эһтән. Шиғырҙы тасуири укуу. Уҡытыусы хезмәтәнә ихтирам тойғоһо тәрбиәләү. Текстарҙа бирелгән мәғлүмәттә каһул итеүгә һәм аңлауға ылыҡтырыу
«Көзгә қояшы йөзә зәңгәр күктә»	М. Кәрим. «Көз» шиғыры.	Уҡылған әһәргән төп фекерен аңлау, әһәр темаһын билдәләү. Презентацияһы қарау һәм уның нигеҙендә диалог төзөү, диалогта

(5 сәғ.)	Р. Бикбаев. «Көз» шиғыры. А. Игебаев. «Сентябрь» шиғыры. Ж.Кейекбаев. «Һунарсы мажаралары» хикәйәһе. Д. Талхина. «Дуҫтар көз каршылай» хикәйәһе. Кинйәбулатова. «Көз еткәс» шиғыры. А. Игебаев. «Ишетәм» шиғырын. М. Ғәлиев. «Коштарзың йыйылышы» әкиәте. Әсәр сюжетының уйы. Хикәйәләргә сюжет һыҙаттары. Авторлыҡ позицияһы. Гәзит укыусының карашы. Һүрәтләү саралары: сағыштырыу, кәүзәләндерәү. Цитата	цитаталар кулланыу. Телдәге художестволы тасуирлау саралары тексында билдәләү: сағыштырыу, сағылдырыу. Окшаш йәки окшаш хәлдәргә процестарзың, вакиғаларзың үсешәү ихтималлығын һәм уларзың эзәмтәләрен күзаллау. Тема буйынса өстәмә мәғлүмәт алыу өсөн белешмә сығанактарын, һанлы беләм бирәү ресурстарын файзаланыу. Әсәрҙе тасуири укыу. Әсәрҙән өзөктәр укыу. Тәбиғәткә һаксыл караш тәрбиәләү. Кеше тәбиғәттең бер өлөшө булыуын аңлау
«Башкарған эштәр һүззәргә карағанда күберәк һөйләй» (4 сәғ.)	Р. Ханнанов. «Тартай теленән таба», «Кешегә сокор казһан, үзендең төшөрһөн» хикәйәләре. К. Даян. «Өзөлгән сәскәләр» хикәйәһе. Р. Солтанғәрәев. «Кем алданды?». Н. Игезйәнова. «Актырнак» хикәйәһе. Әсәрҙең идея-тематик йөкмәткеһе. Авторлыҡ позицияһы (кабатлау). Геройзарзың кылыктарын анализлау. күсереп ултыртыу мотлак. Балала киммәтле ориентирзар формалаштырыу	Әсәр язмаларын тыңлау. Төп фекерҙе аңлау. Әсәрҙәрҙе үз аллы укыу. Әсәрҙең идея-тематик йөкмәткеһен билдәләү. Әсәрҙәрҙе тасуири укыу. Художестволы текстар интерпретацияһы һәм анализының ябай алымдарына әйә булыу. Геройзарзың кылығын әхлаки баһалау һәм уны нигезләү. Геройға ауыз-тел характеристикаһын бирәү, геройзарзың кылыктарын анык баһалау. Геройзарзың кайғы уртаклашыуы, хис-тойғолар белдерәү. Әңгәмәсегә ихтирамлы мөнәсәбәт күрһәтергә. Йәшәү өсөн киммәтле ориентирзар булдырыу. Әхлаки киммәттәргә ылыҡтырыу
«Рус языусыларының әсәрҙәре» (6 сәғ.)	М. Пришвин. «Балалар һәм өйрәктәр» хикәйәһе (тәржемәсеге билдәһез). Н. Некрасов. «Мазай бабай менән куяндар» хикәйәһе (Ғ. Әмри тәржемәһе). А. Пушкин. «Салтан батша хаҡында әкиәт» (Ю. Гәрәй тәржемәһе).	Әсәрҙе үз аллы укыу. Вакиғалар үсешен күзәтеү, әсәрҙе мәғәнәүи өлөштәргә бүлөү, план төзөү. Текста художестволы-һүрәтләү сараларын билдәләү һәм уларзы телгә әйләндерәү. Әкиәт геройзарын билдәләү.

	В. Маяковский. «Кем булырға?» (тәржемәсе билдәһез). «Балалар һәм өйрәктәр», «Мазай бабай менән куяндар» әсәрҙәренең дөйөм тематикаһы. Шиғыр-монолог. Геройың һөнәрҙәр тураһында шиғыр фекерҙәре. Әҙәби әкиәт. Шиғырҙарҙағы әкиәт. Шиғырҙарҙа әкиәттәр рифмаһының үзенсәлектәре	Әкиәттәргә, геройҙарың кылған эштәренә анализ яһағанда сәбәпсе-тикшерев элементен урынлаштыру. Әсәрҙәрҙе тасуири, йүгерек укыу. Әсәр йөкмәткеһен план буйынса тәржемә итеү. Текстар менән эшләгәндә ебәрелгән хаталарҙы табыу һәм төҙөтөү. Укығандарҙы әхлаки яктан ориентирлау, геройҙарың кылыктары менән әхлаки нормалар нисбәте. Тәбиғәткә, бөтә йәнлектәргә һаксыл мөнәсәбәт тәрбиәләү. Уға зыян килтергән ғәмәлдәрҙе кабул итмәү, кайғы уртаклашыу, хөрмәт һәм игелек сағылдырыу. Әҙәби әкиәттең үзенсәлектәрен айырыу. Шиғырҙарҙағы әкиәт менән танышыу
Проект эше (1 сәғ.)	«Бөтә һөнәрҙәрҙә мөһим»	Укытыусы тәкдим иткән билдәле бер алгоритм (план) буйынса проект эштәрен башкарыу. Бәләкәй төркөмдәрҙә, командала эшләү. Мәғлүмәт алыу сығанактарын билдәләү. Ижади һәм эзләү-тикшеренеу характерындағы проблемаларҙы хәл итеү алымдарын табыу һәм үзләштереү. Проект эшенең темаһына ярашлы текст, видео, тауыш мәғлүмәтен булдырыу һәм анализлау. Тирә - яктағыларға ихтирамлы мөнәсәбәт күрһөтөү. Хезмәткә һәм уның һөҙөмтәһенә мотивацияны үстөрөү. Класс алдында сығыш яһау. Үз өлөшөндө дөйөм һөҙөмтәгә баһалау
«Тәңкә-тәңкә карҙар яуа...» (4 сәғ.)	Н. Нәжми. «Кыш». Ш. Бабич. «Кышкы юлда». М. Садикова «Һунарға барғанда» хикәйәһе. Р. Хәйри. «Йәйәүле буран» шиғыры. Ш. Биккол. «Урман ситендә» хикәйәһе. Г. Шафикова. «Ни өсөн кыш кырыс холокло?». Һынлы-һүрәтләү тел сараларының кабатланыуы:	Әсәрҙә вакиғалар үсәше ихтималлығын күзаллау. Укылған әсәр, уй, уның төп фекере темаһын аңлау. Әҙәбиәт теорияһының туған телдең һынлы һәм тасуирлау сараларын (сағыштырыу, тасуирлау, һынландырыу) һәм элементар төшөнсәләрен (пейзаж, ритм, рифма) билдәләү. Эстән укыу. Әсәрҙе тасуири укыу. Һайланма укыу.

		Өлкәндәргә карата ихтирам тәрбиәләү. Башкорт халкының тарихына, билдәле шәхестәргә, башкорт халкының тарихына җорурлык, хөрмәт, кызыкһыныу тәрбиәләү.
«Донъя халыктары әдәбиәте» (5 сәғ.)	Э. Хемингуэй. «Карт менән диңгез» повесы (өзөк). (Г. Ғиззәтуллина тәржемәһе). О. Уайльд. «Йондоз-малай» әкиәте (Г. Ситдикова тәржемәһе). Гримм кәрзәштәр. «Бремен музыканттары» әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). «Сыскан балаһы Пик-Пик» һинд әкиәте (З. Буракаева тәржемәһе). Донъя халыктары әкиәттәренәң үзенсәлектәре (башкорт халык әкиәттәре менән сағыштырғанда). «Сыскан балаһы Пик-Пик» - бер кемдәң ярзамһыз тормоштоң ақылына өйрәнгән кыйыу һәм аңлы тураһында яҡшы тарих. «Бремен музыканттары» - данлы Бремен калаһына юлланырға карар иткән һәм урам музыканттары булып киткән йорт хайуандары тураһында әкиәт. «Йондоз малай» һәр кемгә изгелек менән карарға өйрәтә. Повесть. Оло йәштәгеләр һәм диңгез тураһындағы повестың мәғәнәһе	Башкорт балалар әдәбиәтенәң зур булмаған художестволы әсәрҙәре жанрҙары - хикәйә, повесть. Төрлө жанрҙағы әсәрҙәрҙең сюжетын күҙәтеү. Үз аллы укыу. Ролдәр укылыу. Телдә художестволы тасуирлау сараларын, әкиәттәрҙең жанр үзенсәлектәрен билдәләү. Әкиәттәр төрөн билдәләү. Әкиәттәрҙең йөкмәткеһе буйынса һүрәттәрҙе һайлау. Әкиәттәр буйынса йәнһүрәттәр карау һәм анализлау. Сәнғәттең төрлө төрҙәренә, үҙендә һәм башка халыктарҙың йолаларына һәм ижадына ихтирамлы мөнәсәбәттә һәм художество мәҙәниәтенә кызыкһыныуҙы ылыҡтырыу. Кеше тормошонда хеҙмәттең киммәтен аңлау, төрлө һөнәрҙәргә кызыкһыныу. Улар кыйыулыҡ, тәүәккәллеҡ, ныҡышмалылыҡ, зирәклеҡ, берҙәмлек төшөнсәләрен тикшерә. Башкаларға карата ихтирам, туғандарға һөйөү тойғоһо тәрбиәләү. Максатка ынтылышлылыҡ сифатын тәрбиәләү
Проект эше (1 сәғ.)	«Һүрәттәрҙә хайуандар тураһында әкиәт геройҙары»	Берлектәге эшмәкәрлек максаттарын һәм бурыстарын кабул итеү, уға ирешеү буйынса эш планын (ролдә бүлеү, процесты һәм уртаҡ эшмәкәрлек һөҙөмтәһен тикшереп) коллектив билдәләү. Тәкдим ителгән мәғлүмәт сығанағында күренеп торған алгоритмға ярашлы булыу. Бәләкәй төркөмдәрҙә эшләү, командала эшләү.

		Эштең үз өлөшөн яуаплы үтәү. Бәләкәй эшсе төркөмдә катнашыусыларға етәкселек итергә, йөкләмәләрҙе үтәргә, уларға буйһонорға әзерлек күрһәтәү. Туған телдә диалог алып бара, әңгәмәсене тыңлай һәм ишетә, башкаса фекерҙе аңлай белеү. Текстарҙа бирелгән мәғлүмәттә аңлауға ылыҡтырыу, эстетик зауыҡ формалаштырыу. Үз - ара хөрмәт тәрбиәләү
Резерв - 1 сәғ.		

4-се класс - 34 сәғәт.

Бүлек	Программа йөкмәтөһе	Укыусылар эшмәкәрлеге
«Мәктәбем минең тыуған йортом» (2 сәғ.)	Ф. Рәхимғолова. «Белем байрамы» шиғыры. С. Әлибаев. «Кояшлы китап». Ф. Ғөбәйзуллина. «Мәктәбемә» шиғыры. З. Биешева. «Кояш нимә ти?» Шиғыр-монолог, мөрәжғәт, шиғыр-диалог. Әсәр тематикаһы, идея. Шиғри әсәрҙең уйы. Лирик герой. Лирик геройҙың кәйефе, кисерештәре һәм уйҙары. Укыу эшмәкәрлегенә мотивация. Шәхси мәғәнәһе	Класташ башкарыуында йәки үз аллы укыуҙа әсәрҙе тыңлау. Билдәләнгән бурыска ярашлы, һайлап укыу әсәрҙең тематикаһын һәм идеяһын билдәләргә тейеш. Әсәрҙең интерпретацияһы. Геройҙарҙың кылыҡтарын тикшереп һәм баһалау. Лирик геройҙың төп фекерен, кәйефен һәм кисерештәрен билдәләү. Шиғыр-монолог, шиғыр-мөрәжғәт, шиғыр-диалог билдәләрен, шиғыр төҙөү үҙенсәлектәрен билдәләү. Әсәрҙең тасуирлау сараларын (синоним, антоним, эпитет, сағыштырыу, кәүзәләндереп, метафора) өйрәнеү өстөндә эш. Шәхесте үстереп китаптың роле һәм тәғлимәттең шәхси мәғәнәһен аңлау. Укыу эшмәкәрлегенә мотивация. Укытыусыға ихтирам, мәктәпкә рәхмәт тойғоһо тәрбиәләү

«Дустарыңдың кәзерен бел!» (5 сәғ.)	М. Ғафури. «Кыр қазы» хикәйәһе. Д. Бүләков. «Яңы дуҫ». Г. Юнысова. «Әсәйем һүзәрә». Р. Ғабдрахманов. «Ысын дуҫлыҡ». Р. Байбулатовтың «Күгәрсендәр утрауы». Ю. Ильясова. «Сәтләүек-кыз» әкиәте. Башкорт языусыһы М. Ғафури. Уның ижад юлы (қыскаса мәғлүмәт). Дуҫлыҡ хақында хикәйәләр. Хикәйәләге вакиғаларҙың ваҡыты һәм урыны. Исеме, мәғәнәүи өлөштәрә, әсәрҙең идеяһы (кабатланыу). Авторҙың, уҡыусының, уҡытыусының әсәр геройына мөнәсәбәте. Вакиғаларҙы, геройҙарҙың қылықтарын тикшерәү һәм баһалау. Геройҙың портреты төшөрөлгән. Әсәрҙең тәрбиәүи әһәмиәте	Тексты сағыу итеп йүгерек уқыу. Мәғлүмәтте, геройҙарҙың қылықтарын, текста бирелгән вакиғаларҙы эмоциональ қабул итеү һәм аңлау. Әзләү буйынса һайланма уқыу күнекмәләренә әйә булыу. Уқыған кешенең ниәтен билдәләү. күсереп ултыртыу мотлак. Уларҙың қылықтарын баһалау. Текстың йөкмәткеһе буйынса һорауҙарҙы дәрәҫ билдәләү һәм уларҙы әңгәмәсегә бирә белеү. Уның яуабын тыңлау һәм баһалау. Әсәрҙең ролдәрә буйынса тасуирлы уқыу, уларҙы сәхнәләштерәү. Башкорт телендә диалог алып бара, әңгәмәсене тыңлай һәм ишетә, башкаса фекерҙе аңлай, уның менән килешкән осрақта, әсәр йөкмәткеһенән факттар менән нигеҙләп, үз фекерендә тыныс яҡлай белеү. Әсәр геройҙарына, дуҫтарына, класташтарына карата кайғы уртақлашыу, изгелекле ярҙам күрһәтеү. Башка кешеләргә физик һәм әхлаки зыян килтерәүгә йүнәлтелгән төрлө тәртип формаларын қабул итмәү
«Кешене хезмәт бизәй» (4 сәғ.)	Р. Ғабдрахманов. «Имән шары» хикәйәһе. Р. Ғабдрахмановтың «Капитан» әсәрә. М. Әхмәтшиндың «Кәрәзле бал» спектакле. Р. Байбулатов. «Сәскәләр мажараһы» хикәйәһе. Әсәр авторы. Уның әсәренәң үзенсәлектәрә. Хикәйә темаһы һәм сюжеты, геройҙар (шәхестәр), уларҙың қылықтары (кабатланыу). Художестволы тасуирлау саралары: синонимдар, антонимдар, эпитеттар, метафоралар; уларҙың әһәмиәтен аңлау. Кеше тормошонда хезмәттең әһәмиәте	Йүгерек һәм сағыу уқыу. Укылған әсәр темаһын, уның төп фекерен аңлау. Геройҙың қылықтарын (кылған ғәмәлдәрән) күзәтеү, уның қылықтарын башкаларҙың эштәрә менән сағыштырыу. Үзендәң тормош тәҫрибәңә таянып һәм өйрәнелгән факттар нигеҙендә һығымта (һығымта) яһарға мөмкин. Телдән нәфис тасуирлау саралары тексында билдәләү һәм уларҙы телмәрҙә кулланыу. Әсәрҙең логик-мәғәнәүи өлөштәрән, темаһын һәм сюжетын, геройҙарҙы һәм уларҙың қылықтарын билдәләү. План төзөү һәм йөкмәткеһен үзгәртеү. Һеҙҙә тирә-яқтағы ысынбарлықтың матди һәм рухи киммәттәрәнә

		һаксыл мөнәсәбәт тәрбиәләү. Өлкәндәрҙең, шул иҫәптән укытыусыларҙың укыу эшмәкәрлеге һәм хеҙмәтә һөҙөмтәләрен аныҡ баһалау. Хеҙмәттең кешелектең бөтә матди һәм рухи байлыҡтарының нигеҙе булыуын аңлау. Укыған әсәрҙәр нигеҙендә коммуникатив бурысты иҫәпкә алып (төрлө адресаттар өсөн) телдән һөйләү язмаһын калдырыу
«Ышаныслы, көслө һәм уңышлы кеше булып калыуы еңелме?» (5 сәғ.)	Н. Ғәйетбаев. «Аҡбулат батыр» әкиәте. М. Әхмәтшин. «Бер урам малайҙары» хикәйәһе. И. Тимерханов. «Шишмә» шиғыры. С. Латипов. «Еләк ерҙә бишә» хикәйәһе. Л. Яҡшыбаеваның «Аҡтырнак». Художество жанрҙары үзенсәлектәре (хикәйә, әкиәт). Тематика (идея), төп фекер, сюжет структураһы. Телдең тасуирлау сараларының үзенсәлегә, сюжеттар төҙөү һ.б. Геройҙарҙың темалары, идеялары, кылыҡтары оҡшаш. Авторҙар һөйләүҙәрендә, халыҡ, автор әкиәттәрендә изгелек һәм яуызлыҡ темаһы. Геройҙарҙың кылыҡтары әхлаҡ күзлегенән сығып башкарыла. Языусыларҙың кешенең шәхси сифаттарын үстөрөү тураһында әсәрҙәре	Укылған әсәр темаһын, уның төп фекерен аңлау. Әҙәби мини-тикшеренеү процесында катнашыу, бурыс куйыу һәм уны хәл итеү. Әҙәби тикшеренеү эшмәкәрлеге максаттарын һәм бурыстарын кабул итеү һәм һаҡлау, уны тормошҡа ашырыу сараларын эзләү һәм яңы алымдарын кулланыу һәләтенә эйә булыу. Һайлап һәм эзләп укыу. Һығымта яһау. Телгә карата тәҫирлелек сараларын кабул итеү һәм уларҙы телдә урынлы кулланыу. Әхлаҡ күзлегенән геройҙарҙың кылыҡтары, геройҙың кылыҡтары тураһында үз фекерен дәлилләү. Вакифалар үсешен күҙәтеү һәм әсәрҙең мәғәнәһи өлөштәрен билдәләү, уларҙың нигеҙен, планын төҙөү һәм текст йөкмәткеһен һөйләү. Әсәрҙең ыңғай геройҙары миҫалында хәүефһеҙ сәләмәт йәшәү рәүешенә кулайлама төҙөү. Ижади хеҙмәткә, уның һөҙөмтәһенә, халыҡ байлығының матди һәм рухи киммәттәренә һаксыл мөнәсәбәткә дәртләндрерүзе үстөрөү
«Тыуған ерем минең!» (4 сәғ.)	А. Игебаев. «Кәҙерле тыуған ерем!» шиғыры. «Урал» поэмаһы (өзөк). Я. Хамматов. «Салауат» романынан өзөк. Ф. Иҫәнғолов. «Бәһәҙәр күл» хикәйәһе. А. Игебаев. «Урал кояшы», «Тыуған ерем минең» Тыуған яҡ тураһында шиғырлы әсәрҙәр. Тәбиғәт	Әсәрҙе үз аллы укыу һәм уның йөкмәткеһен аңлау. Художество жанрҙары темаһын аңлау, идея тәрәнлегә. Поэмаһың һәм хикәйәһең художество үзенсәлектәрен, тексттың структураһын, телдең художестволы тасуирлау сараларын билдәләү һәм аңлау, уларҙы телдән һөйләүҙә урынлы кулланыу. Һорауҙы дөрөҫ формалаштырыу һәм әсәрҙе интерпретациялау

	киңлектәрен, тыуған яктың эшһөйәр, рухи яктан көслө халыктарын данлау. Поэманың (шиғриәттең) художество жанрзары, хикәйә. Уларзың текст структураһы үзенсәлектәре. Әсәрҙәр идеяһының төрлөлөгө. Художество жанрзарының идея, уй-ниәттәре тәрәнлегә	барышында уны әңгәмәсегә бирә белеү. Әңгәмәсенәң яуабын баһалау. Әсәрҙән өзөктәр укыу, һайлап укыу. Тәбиғәткә, матди һәм рухи киммәттәргә һаксыл мөнәсәбәт тәрбиәләү, тыуған төйәктең эшһөйәр һәм рухи яктан көслө халкына ихтирам тәрбиәләү
«Тыуған илендәң тарихын бел!» (4 сәғ.)	М. Кәрим. «Безҙең өйҙөң йәме» (өзөк), «Билдәһеҙ һалдат» повестары. Ф. Акбулатова. «Атай икмәге» хикәйәһе. Ф. Туғызбаева. «Икмәк» шиғыры. Художество жанрзарының күп төрлөлөгө (хикәйә, шиғыр, повесть). Проза һәм шиғри телмәр. Повесть йөкмәткеһенәң художество һәм структура үзенсәлектәре. Повестың мәғәнәһе өлөштәре. Ошо художество жанрындағы вакиғалар урыны һәм ваҡыты	Укылған әсәр темаһын, уның төп фекерен аңлау. Тыуған илен, тыуған төйәктең тарихына кызыкһыныу уятыу. Тарихи мәғлүмәт сығанағын һайлау эшмәкәрлектәң темаһына һәм максатына ярашлы: дәреслек, һүзлек, белешмә, энциклопедия, интернет селтәре һәм башкалар. Бирелгән алгоритмға ярашлы, кәрәкле сығанақта асыктан-асык бирелгән мәғлүмәттә табырға. Төрлө укыу төрҙәрен кулланыу - танышыу, өйрәнеү, һайлап алыу, эзләү юлы. Мөһим һәм дөрөс булмаған мәғлүмәттә үз аллы йәки укытыусы тәкдим иткән тикшерәү ысулы нигеҙендә таныу (һүзлектәр, белешмәләр ярҙамында). Башҡорт художестволы тасуирлау тел сараларының үзенсәлектәре үзенсәлектәрен аңлатыу. Төрлө социаль хәлдәрҙә өлкәндәр һәм тиҫтерҙәр менән хеҙмәттәшлек итеү, конфликт тыуҙырмау, бәхәслә хәлдәрҙән сығыу юлдарын табыу, төрлө фекерҙәр булыу мөмкинлеген таныу оҫталығын үстөрөү. Тыуған яғыңдың, тыуған ерендәң тарихын белеү, хөрмәт итеү.
«Рус һәм сит ил яҙыусыларының әсәрҙәре» (8 сәғ.)	А. Пушкин. «Балыҡсы һәм балыҡ хақында әкиәт» (А. Йәғәфәрова тәржемәһе). А. Чехов. «Аҡмаңлай» хикәйәһе (тәржемәһе билдәһеҙ). Бианки В. «Кәкүк балаһы» (тәржемәһе	Әсәрҙә үз аллы укыу күнекмәләрен тәрбиәләү. Һайланма укыу. Әсәрҙә интерпретациялау оҫталығын үстөрөү. Портреттың, геройҙар кылыктарының тулы характеристикаһы һәм теге йәки был вакиғаларға мөнәсәбәттеңдә белдерәү. Авторзың художестволы уйҙарын билдәләү. Әсәрҙәрҙең композицион үзенсәлектәрен анализлау. Ваҡытка,

	билдәһез). Михалковтың «Китап һөйөүсе» (К. Даян тәржемәһе). Ш. Перро. «Кызыл калпак» әкиәте - А. Йәғфәрова тәржемәһе). Гримм кәрзәштәр. «Акыллы көтөүсе» әкиәте (тәржемәсәһе билдәһез). «Йәшлек шишмәһе» япон әкиәте (тәржемәсәһе билдәһез). А. Ванаг. «Аккош» хикәйәһе (тәржемәсәһе билдәһез). Рус классиктарының һәм донъя әзәбиәтенәң әсәрзәре. Авторзәр әсәрзәренәң сюжет үзенсәлектәре. Әсәрзәр идеяларының берзәмлегә - изгелек яуызлыкты еңә. Сағыштырыуларзың, кәүзәләндерәүзәң, метафораларзың милли үзенсәлегә, уларзың нәфис һүззәгә әһәмиәте. Әсәр геройы: уның портреты, телмәре, кылыктары, уй-фекерзәре. Әсәрзәң композицион үзенсәлектәре. Фекер йөрөтөү (монолог). Геройзәр диалогы. Һынлы сәңгәт һезе	вакиғалар, ситуациялар килеп сыткан урынға һ.б. ярашлы төрлө художество жанрзәрының сюжет линияһын күзәтәү. Рус языусылары һәм донъя әзәбиәте әсәрзәренә кызыкһыныузы үстәрәү. Рәсәй граждандар берзәйлеген, художество мәзәниәтенә хөрмәтлә мөнәсәбәттә һәм кызыкһыныузы, төрлө сәңгәт төрзәренә, үз халкының йолаларына һәм ижадына һизгерлектә булдырыу
Проект әше (1 сәғ.)	Мостай Кәримдәң «Беззәң өйзәң йәме» повесы буйынса төшөрәлгән «Һеңлекәш» фильмы хақында	Шәхси йәки төркөмлә проект әше өстөндә әшмәкәрлек ойоштороу. У этаптарын азымлап тормошка ашырыу планын төзөү. Берлектәгә әшмәкәрлек максаттарын һәм бурыстарын кабул итәү. Максатка ирешәү буйынса коллектив әш планын төзөү (ролдәрзә бүләргә, һөйләшәп килешергә, процесты һәм уртақ әш

		һөзөмтәһен тикшерергә). Парлап, бәләкәй төркөмдәрзә, командаларза эшләү. Бәләкәй эшсе төркөмдә катнашыусылар менән етәкселек итергә йәки йөкләмәләрзе үтәргә, буйһонорға әзер булыу. Эштең үз өлөшөн яуаплы үтәү. Клас алдында сығыш яһау
Резерв - 1 сәғ.		

Календарь- тематик планлаштырыу
3-сө класс - 34 сәғәт (азнаһына 1 сәғәт)

№ п/п	Тема	Сәғәт һаны	Контроль эштәр	Прак тик эштәр	Үткәреү вақыты	
					План	Факт
1	«Белем көнө». С. Әлибаев. «Без өсөмсөгә күстек» шиғыры. М. Кәрим. «Укытыусыға» шиғыры.	1			04.09	
2.	«Көзгө қояшы йөзә зәңгәр күктә». М. Кәрим. «Көз» шиғыры. Р. Бикбаев. «Көз» шиғыры. А. Игебаев. «Сентябрь» шиғыры.	1			11.09	
3.	«Көзгө қояшы йөзә зәңгәр күктә». Ж.Кейекбаев. «Һунарсы мажаралары» хикәйәһе.	1			18.09	
4.	Контроль тикшерү эше.	1	1		25.09	
5.	«Көзгө қояшы йөзә зәңгәр күктә». Д. Талхина. «Дуһтар көз қаршылай» хикәйәһе.	1			02.10	
6.	«Көзгө қояшы йөзә зәңгәр күктә». Кинйәбулатова. «Көз еткәс» шиғыры. А. Игебаев. «Ишетәм» шиғыры.	1			09.10	
7.	«Көзгө қояшы йөзә зәңгәр күктә». М. Ғәлиев. «Қоһтарзың йыйылышы» әкиәте.	1			16.10	
8.	«Башқарған эштәр һүззәргә қарағанда күберәк һөйләй». Р. Ханнанов. «Тартай теленән таба», «Кешегә соқор қазһаң, үзең төшөрһөң» хикәйәләре.	1			23.10	
9.	«Башқарған эштәр һүззәргә қарағанда күберәк һөйләй». К. Даян. «Өзөлгән сәскәләр» хикәйәһе.	1			06.11	
10.	«Башқарған эштәр һүззәргә қарағанда күберәк һөйләй». Р. Солтанғәрәев. «Кем алданды?».	1			13.11	

11.	«Башкарган эштәр һүззәргә карағанда күберәк һөйләй». Н. Игезйәнова. «Актырнак» хикәйәһе.	1			20.11	
12.	«Рус языусыларының әсәрҙәре». М. Пришвин. «Балалар һәм өйрәктәр» хикәйәһе (тәржемәсәһе билдәһез).	1			27.11	
13.	«Рус языусыларының әсәрҙәре». Н. Некрасов. «Мазай бабай менән куяндар» хикәйәһе (Ғ. Әмри тәржемәһе).	1			04.12	
14.	«Рус языусыларының әсәрҙәре». А. Пушкин. «Салтан батша хаҡында әкиәт» (Ю. Гәрәй тәржемәһе).	1			11.12	
15.	«Рус языусыларының әсәрҙәре». А. Пушкин. «Салтан батша хаҡында әкиәт» (Ю. Гәрәй тәржемәһе).	1			18.12	
16.	«Рус языусыларының әсәрҙәре». Контроль тикшереп эше.	1	1		25.12	
17.	«Рус языусыларының әсәрҙәре». М. В. Маяковский. «Кем булырға?» (тәржемәсә билдәһез).	1			15.01	
18.	Проект эше. «Бөтә һөнәрҙәр зә мөһим».	1		1	22.01	
19.	«Тәңкә-тәңкә карзар яуа...» Н. Нәжми. «Кыш». Ш. Бабич. «Кышкы юлда».	1			29.01	
20.	«Тәңкә-тәңкә карзар яуа...» М. Садикова «Һунарға барғанда» хикәйәһе.	1			05.02	
21.	«Тәңкә-тәңкә карзар яуа...» Р. Хәйри. «Йәйәүле буран» шиғыры. Ш. Биккол. «Урман ситендә» хикәйәһе.	1			12.02	
22.	«Тәңкә-тәңкә карзар яуа...» Г. Шафикова. «Ни өсөн кыш кырыс холокло?».	1			19.02	
23.	«Өйөм, илем, халкым - минең киләсәгем». Н. Нәжми. «Родина» шиғыры. Р. Хәйри. «Бәхәс» хикәйәһе.	1			26.02	
24.	«Өйөм, илем, халкым - минең киләсәгем». Н. Ғ. Хөсәйенов. «Тыуған ил кайзан башлана?».	1			05.03	
	«Ай, Уралым, Уралым!» кобайыры.					

25.	«Өйөм, илем, халкым - минең киләсәгем». Ғ. Хөсәйенов. «Башкортостан» хикәйәһе. К. Даян. «Тыуған ерем минең» шиғыры. Р. Ниғмәти. «Ватан...».	1			12.03	
26.	«Өйөм, илем, халкым - минең киләсәгем». Н. Ү.Сирбаев. «Самат олатай кайындары» хикәйәһе.	1			19.03	
27.	«Өйөм, илем, халкым - минең киләсәгем». Ү.Сирбаев «Ололар һүзе - акылдың үзе» хикәйәһе.	1			26.03	
28	«Өйөм, илем, халкым - минең киләсәгем». Башкорт халыҡ йыры «Урал». Р. Бикбаев. «Өфө - баш кала» шиғыры. Б. Рафиков. «Курай» хикәйәһе.	1			09.04	
29	«Донъя халыктары әҙбиәте». Э. Хемингуэй. «Карт менән дингез» повесы (өзөк). (Г. Ғиззәтуллина тәржемәһе).	1			16.04	
30	«Донъя халыктары әҙбиәте». О. Уайльд. «Йондоз- малай» әкиәте (Г. Ситдикова тәржемәһе).	1			16.04	
31	Контроль тикшереп эше.	1	1		23.04	
32	«Донъя халыктары әҙбиәте». Гримм кәрзәштәр. «Бремен музыканттары» әкиәте (А. Йәғәфәрова тәржемәһе).	1			30.04	
33	«Донъя халыктары әҙбиәте». «Сыскан балаһы Пик-Пик» һинд әкиәте (З. Буракаева тәржемәһе).	1			07.05	
34	«Донъя халыктары әҙбиәте». «Сыскан балаһы Пик-Пик» һинд әкиәте (З. Буракаева тәржемәһе).	1			14.05	
35	Йыллыҡ йомғаҡлау дәресе. Проект эше. «Һүрәттәрҙә хайуандар тураһында әкиәт геройҙары».	1		1	21.05.	
		35	3	2		

Укытыу-методик һәм мәғлүмәт-ресурс яктан тәмин итеү

Укытыу-методик кулланмалар

1. Аллабердина М. Р. Методические указания к учебнику «Әзәби укыу» («Литературное чтение») для 3 класса общеобразовательных организаций с родным (башкирским) языком обучения. Учебник – Уфа: Издательство ГУП РБ БИ «Китап» имени Зайнаб Биишевой, 2017. – 155 с.

2. Иксанова Р. М., Казыханова З. И. Методические указания к учебнику «Әзәби укыу» («Литературное чтение») для 1 класса общеобразовательных организаций с родным (башкирским) языком обучения. Учебник – Уфа: Издательство ГУП РБ БИ «Китап» имени Зайнаб Биишевой, 2017. – 137 с.

3. Казыханова З. И. Методические указания к учебнику «Әзәби укыу» («Литературное чтение») для 2 класса общеобразовательных организаций с родным (башкирским) языком обучения. Учебник – Уфа: Издательство ГУП РБ БИ «Китап» имени Зайнаб Биишевой, 2017. – 186 с.

4. Мавляирова А. Т. Зайниева Р. А. Методические указания к учебнику «Әзәби укыу» («Литературное чтение») для 3 класса общеобразовательных организаций с родным (башкирским) языком обучения. Методические указания к учебнику «Әзәби укыу» («Литературное чтение») для 3 класса общеобразовательных организаций с родным (башкирским) языком обучения – Уфа: Издательство ГУП РБ БИ «Китап» имени Зайнаб Биишевой, 2017. – 186 с.

Өйрәтеү материалдары

1. Башкорт халык ижады. Беренсе китап. Йырзар. – Өфө: Башкортостан китап нәшриәте, 2008. – 318 б.

2. Башкорт халык ижады. 8-се том. Эпос: иртәктәр һәм эпик кобайырзар. – Өфө: Китап, 2006. – 492 б.

3. Башкорт халык ижады. 11-се том. Новеллистик әкиәттәр. – Өфө: Китап, 2008. – 568 б.
4. Ураксин З. Г. Фразеологический словарь башкирского языка. – Обновлённый, 2-ой выпуск. – Уфа: Китап, 2006. – 344 с.
5. Русско-башкирский словарь. В 2-х т. / под ред. З. Г. Ураксина. – Уфа: Башкирская энциклопедия, 2005. – Т. I – 808 с.; Т. II – 680 с.
6. Галяутдинов И. Г Башкирские народные детские игры. – Уфа: Китап, 2002. – 248 с.
7. Башкирское народное творчество: Фольклор обычаев. Т.1. / Составитель. А. М. Сулейманов. – Уфа: Китап, 1995. – 560 с.
8. Хөсәйенов Ғ. Б. Башкорт әзәбиәтенен поэтикаһы. Беренсе китеп. Теоретик поэтика / Ғ. Б. Хөсәйенов – Өфө: Ғилем, 2006. – 403 б.
9. Хөсәйенов Ғ. Б. Әзәбиәт ғилеме һүзлегә. – Өфө: Китап, 2006. – 248 б.
10. Хадыева Р. Н. Этнолингвистический словарь башкирского языка. – Уфа, 2002. – 176 с.
11. Әхмәтйәнов К. Ә. Әзәбиәт теорияһы. – Үзгәрешле 3-сө басма. – Өфө: Китап, 2003. – 392 б.

Мәғлүмәт ресурстары

12. Башкирское издательство «Китап» им. З. Бишовой // URL: <http://www.kitap-ufa.ru/information/elektronnye-uchebnye-posobiya.php> (дата обращения: 3.07.2022).
13. Башкортса википедия. Ирекле энциклопедия // URL: https://ba.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D1%88_%D0%B1%D0%B8%D1%82 (дата обращения: 3.11.2021).
14. Башкорт теле // URL: <http://tel.bashqort.com> (дата обращения: 3.11.2021).
15. Отдел башкирской литературы и краеведения // URL: <http://www.bashnl.ru/en/o-biblioteke/struktura-biblioteki/otdel-bashkirskoy-literatury/> (дата обращения: 03.07.2022).

16. Сайт изучения башкирского языка // URL: <http://tel.bashqort.com>
(дата обращения: 03.07.2022).
17. Сайт национальной библиотеки им. Валиди // URL:
<http://www.bashnl.ru> (дата обращения: 03.07.2022).
18. Электронные учебники // URL: <http://in-yaz-book.ru/bashkir.shtml>
(дата обращения: 03.07.2022).